

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

RAZORI

LIST ZA ODRASLO MLADINO

3

K SLIKI ZGORAJ

O zimskem raju...

1936 - 1937

SREČNO NOVO LETO 1937

želi

svojim naročnikom in čitateljem

UREDNIŠTVO in UPRAVA

»RAZOROV«

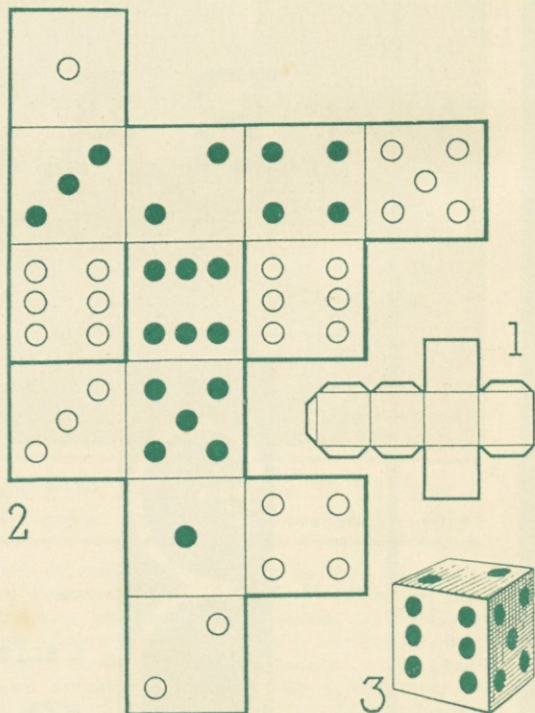
VSEBINA

Koroška legenda 65. — Ilka Vašetova: Ugrabljena 65. — Ing. Lupša Ferdo: V prashumah na Malajskem polotoku 69. — Janko Sicherl: Smuški drobiž za dekleta 73. — Viktor Pirnat: Gorjanski grad Mehovo 75. — Pavel Kunaver: V gostilni „Pod smrekco“ 77. — Dr. Fr. Mišič: Pevček jeseni 80. — Zavrl Albin: Iz življenja velikega kralja Petra Osvoboditelja 82. — O Atatürku 85. — Viktor Pirnat: Božična družica 86. — Dr. Pavel Brežnik: Po angleških železnicah 88. — Jos. Brinar: Pavliha in njegove vesele pustolovščine 90. — MLADI PIŠEJO: Firm Vladimir: Spomin na Gregorčiča 93; Janežič Miloš: Po Jugoslaviji 94.

KOCKA BREZ LEPLJENJA

Kako izrežemo iz tanke lepenke mrežo in kako nato zlepimo kocko, ve vsako dete. Če pa kdo take mreže ne pozna, sem jo narisal (sl. 1.) s prigibi vred. Pri-pominjam, da morajo biti ti pri zlepljanju na znotranji strani kocke.

Bolj zanimivo pa je, da lahko naredimo lepo kocko brez lepila. Treba je samo, da narišemo mrežo na drug način (sl. 2.). Pri tem moramo gledati, da je risba čim bolj natančna: stranice za las enake in pravokotnost popolna. Za izvedbo zadostuje močen risalni papir. Ko je risba izvršena, jo izrežemo kakor kažejo debele črte, tanko narisane pa le vrežemo toliko, da se papir na istih mestih lepo prelomi. Sedaj pričnemo z upogibanjem in zatikanjem prostih kvadratov. Pomnite: Otle točke so vedno znotraj, polne zunanaj. Enako število leži nad enakim. Najtežje zatakamo poslednji kvadrat. Nato je pa kocka tudi trdna in lepa in pripravljena za igro (sl. 3.). Umljivo je, da lahko napravimo kocko v poljubni velikosti. Le papir ne sme biti predebel.

RAZORI

LIST ZA ODRASLO MLADINO
V. LETNIK 1936 - 1937

KOROŠKA LEGENDA

V hudi zimi je bežala Marija z Jezuškom in sv. Jožefom skozi naše kraje v Egipt. Pri Žitari vasi je dohitel nenadoma sv. Družino snežni metež. Marija je zavila Dete še v svoj predpasnik in ga toplo privila k sebi. Potem so se vsi trije stisnili k steni ob cesti, da počakajo konec viharja. Po Žitrajski gori je nosil vihar oblake snega. Tulilo in zavijalo je, kakor bi bila okolica polna lačnih volkov. Ali Jezušček je mirno spal v Marijinem naročju in ni vedel nič o nevihti.

Pričakali so, da je vihar ponehal. Polagoma se je začelo nebo jasni. Končno je posvetilo tako sonce, da se je razsvetila vsa pokrajina daleč naokoli. Vse se je lesketalo in bilo je, kakor bi kdo tisti trenotek posul po vsej koroški zemlji samih biserov. Marija je zaprla oči ter se tiho začudila: »Prelepa je ta dežela. Tu bi rada zmerom ostala!«

Ko je Marija stopila na cesto, je še enkrat potegnil tako močno vihar, da se ji je predpasnik utrgal. Vzelo ga je ter odneslo visoko po zraku proti gori. Tam je padel predpasnik na položno pobočje.

Sv. Družina je odšla po poti dalje. Sonce je grelo naravnost v božje Dete, ki je že odprlo oči. Preden so prišli v vas, se je Marija ozrla. Tedaj je zagledala v Žitrajski gori veliko zeleno liso, ki je imela obliko predpasnika. Bilo je, kakor da je med snegom zeleni vinograd. —

Na tistem pobočju rodi res še dandanes vinska trta, ki je edina na slovenskem Koroškem.

ILKA VAŠTETOVA:

UGRABLJENA (USKOŠKA DOGODIVŠČINA IZ L. 1692.)

Zimska noč.

Na trdi, iz vej spleteni nosilnici sta dva uskoka nesla Marijo po gozdu navzgor. Oglar Janez je molče korakal za njima.

Počasi se je Marija Troštova prebujala iz omotice. Razložila je sopihanje

mož, sicer je bilo vse tiho naokrog... Odprla je oči: Nad drevesnimi vrhovi se je svetlikalo zvezdnato nebo. Tu in tam je v mesečnem svitu prhnil sneg z drevja, če se je sprožila vejica pod težo sneženih blazin... Koraki treh mož so zamirali v snegu.

Ugrabljena!... jo je pretreslo spoznanje. Nobenega dvoma! Vezi na rokah in nogah so ji le predobro potrdile strašno resnico. Vsako drugo dekle bi v njenem položaju kričalo, jokalo, prosilo — iz Marijinih ust ni bilo glasu. Mirno je ležala na gugajoči se nosilnici in strmela v drevesne vrhove, ki so se v čudnem plesu prepletali pod zvezdami. Tiho je ležala in razmišljala. V spomin so ji prihajali vsi dogodki preteklega dne: Slovo od gradu Bogenšperka, kjer je pri baronu Valvazorju preživela vsa svoja leta. Potem vojnja z očetom in gospodarjevo družino preko vse prelepe zasnežene Dolenjske. Naposled prenočevanje na gradu Vrhovo pod Gorjanci, v domu Valvazorjevega tasta. In potem — potem sama groza: Nočni napad divjih uskokov in — in njena neudržanost, ki jo je speljala v nesrečo. Hotela je pomagati, uporabiti svojo strelna spretnost — pa je padla z drevesa čez grajsko obzidje naravnost — uskokom v roke.

In kaj zdaj?... Da bi prosila milosti? Čemu? Iz Valvazorjevega pripovedovanja je uskoke dovolj poznala, da je vedela: Vsaka prošnja bi bila zaman.

Njena strašna usoda je ležala jasno pred njo. Vse grozne zgodbe, ki jih je kdaj čula o uskokih, divjih beguncih s turških mejnih pokrajin, so oživele v njenem spominu... Ali ni Valvazor nekoč pravil, da je bil, ko je služil pod poveljstvom Nikolaja Zrinija, sam priča, kako so uskoki sekali Turkom glave, jih za lase dvigali nad usta in pili kri, ki je kapljala od njih?

Ali bodo takšni krvoloki imeli usmiljenje z njo, slabotnim dekletom? Usmiljenje? Oni, ki jim je zverinsko klanje poklic! Mar jih vlada ne podpira le zato, da strahujejo Turke? Plenijo in morijo po turških deželah, a prav nič jih ne peče vest, če si kdaj poiščejo plen in se okopljejo v krvi na drugi strani Gorjancev, v vina in brhkih deklet bogati Dolenjski in — kakor pravi baron Valvazor — jemljejo tam, kjer jim ničesar ne ponujajo.

»Hop! Prijatelja, pazita!« je zdajci zakričal Janez nosačema, ki sta se spotaknila na zasneženi poti. »Če hočeta dekle podariti popu, mu jo morata izročiti nepoškodovano. Pohabljene neveste bi ne sprejel.«

Popu! Popu za nevesto!

Groza je stisnila Marijino grlo. Janez... kakšno strašno naključje ga je po treh letih zopet privedlo na njeno pot! Ali je mogoče, da se je tako vznemiril. Kje je oni Janez s prešernim smehom v očeh, oni prijazni Janez, ki jo je — še otroka — ujškal v močnih rokah, jo dvigal pod nebo, da so ji krilca frfotala... Zakaj je ne reši iz razbojniških pesti? Ali se boji, da bi podlegel? O, seveda, bržkone bi navalili nanj, ubili bi oba, njo in njega. A kaj zato! Ali ni bolje umreti, nego biti v oblasti teh krvolokov?

Nu, Janez pač ni več oni Janez, kot je bil takrat, ko je ogledal na Bogenšperku. Šel je med uskoke, da se reši vojaščine — postal je sam uskok...

»Počakajta!« je zdajci velel Janez.

Nosača sta se ustavila. Na jasi, obliti z mesečino, je Marija opazila temne obrise oglarske koč. Janez je v dolgih skokih izginil v koč in se kmalu vrnil. Nekaj je tlačil v telovnikov žep, v drugi roki pa je držal gusle in lok.

Uskoka sta zopet poprijela nosilnico. Kmalu so prišli iz gozda na večjo planoto. Marija je obrnila glavo in se poizkušala dvigniti na komolce, da se razgleda. A vezi na rokah so jo ovirale.

»Bog ti pomози, lepa devojka!« se ji je rogala uskok, ki je bil proti njej

obrnjen. »Trda je tvoja postelja, jeli? Glej, tam med kočami zidan dvorec! To je stan našega popa Rade Lučkiniča. Njemu te ponese v dar. Ne bo se branil lepe, gosposke neveste.«

Uskoka sta se ustavila in položila nosilnico v sneg. V ostrem luninem svitu sta stala pred Marijo velika in strašna, visokih grčavih postav, po obleki podobna Hrvatom, v pisanih hlačah in dolgih suknjah, ki so bile na prsih pošite s pisano vezeno. Na nogah opanke, na glavi majhno čepico. Za širokim pasom so se svetili okovani ročaji dolgih nožev in pištol. Ob strani jima je visel dolg ukrivljen meč. Iz bradatih obrazov je porogljivo zrlo na Marijo dvoje parov lokavih temnih oči.

Pristopil je Janez, potegnil nož izza pasu in dejal:

»Zdaj nam več ne uteče.«

Mariji ni pogledal v oči. Prerezal je vrv na njenih nogah in ji hotel pomagati, da vstane. A njene oči so se sovražno zablistale.

»Ne dotakni se me!« je viknila in ga z zvezanimi rokami pahnila od sebe. Že je stala na nogah. Njene oči so še enkrat sovražno oplazile mladega oglarja in mu govorile: »Sramuj se! Izdajica!«

Janez ni povetil oči. Tudi njemu so žarele in nekaj je gorelo v njih kakor — posmeh.

Marija je stisnila ustne. Eden izmed uskokov ji je prerezal vezi na rokah, jo prijel pod pazduho in jo vodil proti selu. Janez in drugi uskok sta šla za njima. Mariji so se misli vrtile v divjem vrtincu. S strahotno naglico se je njenim široko razprtim očem približevala bela popova hiša.

Psi so zalajali, vas se je budila. Iz te, iz one kočice so z glasnimi vzkliki in s povpraševanjem po svojih možeh planile ženske. Pa tudi starejši možje in otroci so prihiteli za njimi iz koč.

»Kje so drugi?« so povpraševali starčki.

»Pridejo,« sta odgovarjala uskoka.

Otroci so obkroževali jetnico in jo radovedno motrili. Tudi ženske so se zanimale za Marijo. Ena jo je prišla za komolec in ji zvedavo prav od blizu pogledala v obraz. Tlesknila je z rokama in se začudila:

»Pa ona je našega rodu! To ni Švabica! Kje si doma? Kako se zoveš?«

Marija jo je s svojimi velikimi črnimi očmi nemo pogledala.

In pogledala je drugo, tretjo žensko okrog sebe, pogledala je po otrocih, po možeh in — se stresla.

Ali sanja?

Zagoreli, podolgovati obrazi rumene polti, velike črne ali temnorjave oči, kljukasti dolgotrpeški nosovi, črni lasje...

Mariji je zagomazel mrzlo po hrbtu... Ali niso resnično vsi podobni — njej sami?

Že so stali sredi sela, pod popovim dvorcem. Skozi majhno, zamreženo okno je sijala luč. Eden izmed uskokov je udaril s pestjo po hišnih vratih.

»Hoj! Rade Lučkinič, odpri! Nekaj lepega smo ti pripeljali.«

»Hi-hi! Hehehe! He-o!« je krakal zbor naokrog.

Oglar Janez je zabrundal na gusle. Zdaenci so se vrata odprla. Za hrbtom ožarjen od plamenice, ki je gorela v veži, je stopil na prag visok stasit mož v dolgi halji, z dolgo črno brado in lasmi do ramen.

»Kaj hočete?«

»Ha! Bili smo na pohodu doli v dolini, pa smo ti privedli nekaj v dar. Glej, žena naj ti bo, če ti je po volji.«

Uskok je porinil Marijo predse.

Pop se je umaknil, da je luč zasijala Mariji v plemeniti obraz.

Razprl je oči...

»Stopite v hišo!« je velel mirno in dostojanstveno, kakor se spodobi popu.

Uskok je pahnil Marijo, da je prva prestopila prag. Za njo so vdrli v hišo vsi drugi. In vsi so uprli oči v lepo tujko, ki jo je obsevala plamenica.

Pop je premeril dekle od nog do glave. Njegove črne oči so se svetile pod oteklimi priprtimi vekami. Z roko je grabil po svoji črni bradi in med debelimi rdečimi ustnami so se pokazali začrneli zobje. Nos, dolg in orlovski kljukast, mu je visel nad košatimi brkami. In nos je bil na koncu mesnat in nekoliko rdeč in je pričal, da se pop ni branil dobre pijače. Njegov pogled je obvisel na lepem Marijinem obličju.

»Ali — si — naše krvi?« je vprašal počasi.

Marija se je stresla. Uporno je stisnila ustne in povedila žareče oči. Počasi je vstajala v njenih licih temna rdečica jeze in sramu.

Pop ji je položil roko na ramo:

»Govori, devojče! Kdo si?«

Odskočila je, kakor bi se je bila dotaknila kača. Divje so se ji zabliskale oči, v jezi in studu.

»Bože moj! Kakšen divji otrok!« se je posmehnil pop in se spogledal s starejšo žensko, ki je napol oblečena, zmrušenih las, stopila iz čumnate na prag in začudena opazovala prizor.

»Glej, draga sestra, nevesto so mi pripeljali. He!«

Zveržil je ustne, da se mu je naježila črna brada, in pomežiknil z drobnimi črnimi očmi. Poznal je sestro in njeno bojazen, da jo kdaj ne izpodrine mlada gospodinja.

Oči Sofronije Lučkiničeve so se jezno zasvetile.

»Kje ste pobrali to švabsko ciganko?« je kriknila z glasom, raztrganim od razburjenja.

Če bi se bila ozrla v stran, kjer je stal oglar Janez, bi bila opazila širok zadovoljen smeh na njegovem začrnelem obrazu. A ni se ozrla.

Ozrl pa se je pop in gospodovalno se je vzravnal.

»Sofronija! Ne žali gosta! Odvedi devojko v svojo čumnato in poskrbi zanj!« In proti ostalim: »Hajdite! Jutri vas vse povabim na svatbo.«

Nekaj trenutkov nato je bil Rade Lučkinič sam v veži. Zapahnil je težka lesena vrata, iztaknil plamenico, ki je dogorevala in stopil k ognjišču, da na žerjavici prižge novo.

Prisluhnil je. V bližini so se oglasile gusle. Mehka melodija, polna blaglasja je prihajala iz noči.

Oglar Jovan!

Slišala ga je tudi Sofronija. Ali ni igral pod njenim oknom?

Izpustila je medvedjo kožo, ki si jo je hotela pogniti po tleh — svojo posteljo je bila namreč prepustila tujki... Saj človek ne ve, če devojka res ne postane jutri gospodinja v hiši — in stopila je k majhni zamreženi lini in odprla lesene oknice.

Res! Jovan je stal tik pod oknom. Okrenil se je, ne da bi prenehal igrati, in približal glavo k okencu.

»Sofronija! Ni prav, da jemlje tvoj brat mlado ženo. Kesal se bo. Dovolj dobro si mu gospodinjala. Kaj mu je tega treba!«

»Nisem jaz Rade. Njemu povej!«

Zaloputnila je oknico.

Za trenutek je prenehal igrati in potrkal na okno. In še enkrat.

Odprla je.

»Kaj vendar hočeš?« je siknila.

Oglar je že zopet igral in govoril:

»Brat ti sili v nesrečo. Tvoja dolžnost je, da ga obvaruješ.«

»Kako neki!«

Zašepetal ji je na uho:

»Izroči dekle še to noč drugemu možu!«

Zmajala je z glavo.

»Moj brat jo bo čuval vso noč. Vem, da se Rade ne gane iz veže.«

V mesečini so se zasvetili oglarjevi zobje. Šepetaje jo je miril:

»Tvoj brat bo gledal, a videl ne bo. Čul bo, a slišal ne bo.«

Sofronija se je prestrašila:

»Ali si čarovnik?«

Oglar je odkimal:

»Nisem. Imam pa čudežno zrno.«

Ženska se je odmaknila in zastrmela v oglarja, ki je segel v telovnik, in ji nekaj pomolil skozi lino.

»Sofronija, dobro me poslušaj!«

Zopet je nastavila uho.

Marija Troštova, ki je sedela na postelji, pogovora ni razločila. Brun-danje Janezovih gusel je udušilo vsak glas. Zdajci pa je Marija videla, kako je Sofronija nekaj držala v mesečini na odprti dlani in dekle je razločilo eno samo besedico:

»... dutroa ...«

»Dutroa?«

Kakor blisk se je Mariji posvetilo.

(Konec prihodnjič.)

ING. LUPŠA FERDO:

V PRAŠUMAH NA MALAJSKEM POL- OTOKU

3. RIŽEVA PTICA, VELIKI VARAN IN SLONI.

V naselju Nong Seng smo taborili. Taborišče smo naredili iz bambusa kolikor mogoče udobno, ker sem določil to majhno naselje za osrednjo točko vseh pohodov v prihodnjih dveh tednih.

Moj kineški kuhar je s trnkam lovil v reki, ki je bila od taborišča le kakih dvajset korakov. Ribo za ribo je metal iz vode, četudi nobena ni bila večja ko prst. Vse reke, potoki in jezera v tej zemlji so bili bogati raznih okusnih rib; trajalo bo še dolgo, predno bodo znanstveno določene. Vse okrog na desno in levo od reke se je razprostirala planjava z visoko travo z večjimi in manjšimi gosto obraslimi jezери. V sencah bambusovih gajev so se vrstila redka naselja, eno podobno drugemu. Vsako naselje je imelo v bližini manjša riževa polja med travnato džunglo kakor oaze sredi puščave.

Vsak kraj, vsaka dežela ima svoje posebnosti; tako jih je imela tudi ta planjava. Kakor se velikanski ocean in puščava ljubitelju narave kažeta v svojevrstnih slikah, tako so se mi vedno vse z 1—3 metre visoko phong travo obrasle planjave te zemlje dozdevale, da so bile posebno lepe.

Gnezdišča riževih ptic.

V neposredni bližini taborišča se je bohotno razvijal trnjevi bambus. Ta bambusov gaj so si stotere, za te travnate planjave značilne riževe ptice nok-ka-čep izbrale za svoja gnezdišča. Velikanskim hruškam podobno je ob koncih bambusovih vej v zraku viselo več ko petdeset deloma dograjenih, deloma nedokončanih gnezdišč. Nok-ka-čep je ptica sive barve, ki je našemu vrabcu ne le v značaju, ampak tudi v velikosti precej podobna, in živi v jatah po več sto do tisoč in je za riževa polja velika škodljivka. Domače ljudstvo jo zato zasleduje, kjer more. Ko gnezdi, ji pobira jajca in mladiče. Ta ptica gnezdi, kakor vse druge, v dobi prerojenja in pomlajevanja prirode, to je v začetku deževnega letnega časa. Za gnezdišča si kaj rada izbira bambusove gošča-ve, kjer pa teh ni, tam se zadovolji tudi s travo, ki ima tako višino, da povodenj, ki nastane v teh planjavah radi neprestanega tropskega deževja, ne more gnezdam škodovati.

Vsako tako gnezdo je prav umetno delo. Spleteno je iz dolgih travnatih niti, ki si jih pripravi zato ptica sama. Gnezda imajo okroglo oziroma podolgovato jajcu podobno obliko, v premeru merijo do petnajst centimetrov in vise od veje oziroma od vrha bilke na dvajset do štirideset centimetrov dolgi spleteni vrvi. V to od vseh strani zakrito gnezdo ima ptica vhod le po dolgem spletenem in rokavu podobnem hodniku, ki visi ob strani iz gnezda trideset do petdeset centimetrov. Ta hodnik je širok pet do šest centimetrov, da zamore splezati le ptica sama v gnezdo. Na ta način so mladiči, pet do sedem po številu, zavarovani proti sovražnikom, dežju in drugim nezgodam. To so prave ptičje zibelke, ki se zazibljejo v vsakem vetru, ne da bi bili mladiči v nevarnosti.

Vsako leto v deževnem času smo na pohodih križem po planjavah te zemlje našli mnoge skupine gnezdišč s sto in več gnezdi. Domačini so mi pripovedovali pravljico, da riževa ptica v vsako svoje gnezdo splete zlato nit. Le tisti, ki bi zamogel razvozlati gnezdo, ne da bi raztrgal travnatih niti, bi našel dragoceno zlato nit, ki bi mu prinesla veliko sreče. — Res, čudovito delo je tako gnezdo!

Kuliji, ki so odšli nabirat bambusovo suhljad za kurjavo, so se kmalu vrnili in mi sporočili, da so videli velikega kuščarja hia. To je bil veliki varan. Kuliji so želeli, da bi jim ga ustrelil. Ta kuščar živi kakor krokodil v vodi, zahaja pa tudi na kopno, je strasten ropar, ki zasleduje osobito race in druge manjše živali. Veliko moč ima posebno v repu, katerega ima vedno pripravljenega za udar. Nikdar se ne oddalji preveč od reke, tako da zamore vedno v hitrem teku doseči vodo, ako se čuti zasledovanega. Domačini ga zasledujejo ne le kot roparja, ampak tudi radi njegovega okusnega mesa.

Sel sem na kraj, ki so mi ga označili. Imel sem srečo! Ko sem prišel v varanovo bližino, je ta bliskoma zbežal, vendar ga je strel zadel, predno je

dosegel vodo. To je bil največji varan, ki sem jih videl v teh krajih, dolg približno dva metra.

Ko mo že sedeli krog ognja in kuhali riž, se nam je pridružilo nekaj mož iz naselja. Ti so pripovedovali, da so bili za naseljem Tačvo divji sloni.

Sonce je bilo že v zatonu. Zadnji žarki so v najlepših barvah obsevali široko planjavo, poraslo le z džungeltravo, ko sem za naseljem iz primerne izvidne točke iskal slone. Tam v daljavi sem zagledal iz trave stoječe temne točke. Bilo je pet slonov. Vzel sem daljnogled. Lepa slika! Živel sem v veličastni prirodi, v mojstrskem stvarstvu, ki ga človeška roka še ni pokvarila.

Vsaka čreda divjih slonov ima svojega voditelja na čelu. Navadno je to orjaški slon, ki se nemoteno giblje v čredi in kateremu se vse pokori. Kamor se pomika ta, tjakaj mu slede vse živali, ki jih ne ovira ne goščava ne deroča reka, tudi ne vsakoletna ogromna povodenj, ki nastopa redno po vseh siamskih planjavah koncem deževnega letnega časa. Slon preplava spretno vsako reko, prepleza pa tudi močno strmino.

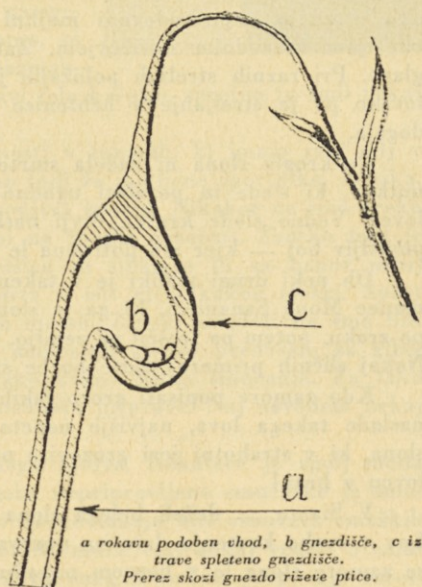
V teh zemljah še žive črede divjih slonov nemoteno, le če dospejo preblizu človeških bivališč, kjer so navadno tudi riževa polja, tedaj jih sprejme nervozno prebivalstvo z ropotanjem, krikom in streljanjem.

Tu se spominjam doživetja v siamskih planjavah ob reki Nakon Najòk. Sonce je tedaj močno pripekalo. Na vzvišenem mestu stoječ smo opazovali onstran reke pomikajočo se čredo divjih slonov sredi džungeltrave v daljavi kakih dve sto metrov. Na obrežju reke so se sloni ustavili. Živali so si z rilci metale prah in zemljo na hrbte in pleča. Ena ali druga žival je vrgla prah tudi še na soseda. Potem pa so sloni počasi stopali drug za drugim v reko.

Čreda divjih slonov se navadno rada ogne neljubemu človeku. Če se splaši in pobegne le ena žival, ji sledi slepo vsa ostala druhal. Drugače pa je, ako se naselju ali človeku približa slon samotar, ki je navadno star, siten velikan svoje vrste. Tak slon je ves nezadovoljen zapustil čredo, ker se ni mogel več meriti z mlajšimi samci. S svojo usodo nezadovoljen ruši in pomandra neusmiljeno vse, kar mu pride preblizu.

Na pohodih v zemljah Zadnje Indije smo nekaterikrat imeli opravka s takim samotarom. Spominjam se neprijetnega srečanja v ozemlju Klong Rangsih. Korakali smo čez planjavo drug za drugim skozi džungeltravo, ki nam je segala čez glave, tako da v daljavo sploh nismo mogli videti. Pred seboj iz bližine smo zaslišali neki votel šum in kmalu za tem smo začutili močen vonj, ki ga izhlapeva slon. Ta vonj je prav vznemirjevalno vplival na moje živce, vzbujal mi je podobo, kakor da stoji silen velikan že pred menoj.

Tedaj ni bilo časa mnogo misliti, hitro kakor je nastala, je zopet obledela ta duševna slika, naprej pa me je gnala lovska strast. Možgani in oči delujejo v takem položaju z nepopisno silo. Kuli, ki je šel tik za menoj, je stopil k meni in s svojo zagorelo roko pokazal na glavo

velikana, ki je stal v travi skoraj zakrit. Veličastna slika! Veliki uhlji so ploskali po trupu kakor ogromne pahljače. Visoko nad kratkimi belimi čekani vihteč rilec, srdito puljenje in metanje trave, votlo doneče trobljenje je označevalo razburjenost velikega slona samca.

Grmeč strel je trenutno ugonobil slona, da je padel na kolena prednjih nog. A kaj kmalu se je dvignil. Tedaj je z zavitim rilcem segel globoko v lastno žrelo, kjer je vsrkal vodo, da je poškropil rano, ki mu je jo naredila krogla.

Divji sloni v malajski planjavi.

Še v hitrem presledku strelji v glavo.

Za nekaj časa je omahnil in padel. Sledilo je nekaj globokih vzdihljajev, žalostno trobljenje in nastal je mir v džungli —

Trdo življenje imajo ti debelokožci. V glavo prenese slon nekaj strel, ako ostanejo nepoškodovani majhni možgani, ki so zavarovani z močnim okostjem in trdnim mišičevjem. Zato mora lovec dobro poznati sestavino glave. Pri raznih strelnih položajih je težko najti pravo mesto za strel. Ne-lovsko pa je streljanje v hrbtenico ali v sprednje noge, kar se mnogokrat dogaja.

Če krogla slona ni zadela smrtonosno, tedaj je treba mirno čakati trenutkov, ki slede in porabiti ugodno priliko za ponovni strel, ko žival išče lovca. Vedno slede kratki, divji naskoki ranjene in pobesnele živali — nepopisljiv boj — kjer sta potrebna le mir in spretnost lovčeva.

Ob neki drugi priliki je v takem boju izgubil življenje moj tovariš burmanec Mong Sangniem, ki ga je slon ujel z rilcem, ga nekolikokrat zavihtel po zraku, potem pa treščil na zemljo, stopil na njega in ga popolnoma zmečkal. Nekaj sličnih primerov ljute borbe smo doživeli tekom let.

Kdo zamore popisati grozo takih doživetij! Kdo zamore popisati najvišje naslade takega lova, najvišje napetosti živcev! Kdo zamore popisati napad slona, ki v strahotni jezi grozovito pomandra vse, ko se v divji džungli stavi lovcu v bran!

V Siamu — deželi belega slona — vživa slon posebno državno zaščito. Lov v svrhu krotjenja državna uprava od časa do časa dovoljuje. Streljati pa se zamore slona le v besnem napadu in v smrtni nevarnosti. (Dalje.)

JANKO SICHERL:

SMUŠKI DROBIŽ ZA DEKLETA

Smuk! Danes pa nekaj smuškega drobiža za vas, dekleta, ki ste že v smučarskih vrstah ali pa boste kmalu stopile vanje. Ob tej priliki bom navedel tudi nekaj za starše in druge, ki v skrbi za vas tudi radi čitajo vaš mladinski list.

Kakor je danes že razmeroma precej preskrbljeno za telesno vzgojo mladih fantov, tako stoji ženska mladina prepuščena sama sebi ob strani. Pa je razumljivo. Starši imajo polno drugih skrbi, bratje — veliki športniki — se ne menijo dovolj za drobno sestrico, ki sploh »ni za smuk«, šola pa tudi ne zmore vsega.

Danes, ko živimo v dobi športa, se nam zdi že samo ob sebi umevno, da je šport zajel tudi žensko mladino. To nam je pokazala letošnja olimpijada. Doseženi športni uspehi kažejo, da ženska sicer ne more doseči moških rekordov v nobeni panogi, vendar ji radi tega ne bomo zabranjevali športnega udejstvovanja. Dobro je, da goji dekle zlasti one športe, ki so zanjo primerni, ki ji nudijo telesno okrepitev in razvedrilo.

Današnja dekleta zelo ljubijo šport: plavanje, igre z žogo, hazeno, rokomet, košarko itd. Izbire je dovolj posebno poleti. Pa tudi pozimi naj človek skrbi, da se giblje na soncu in na svežem zraku. Zimski šport, posebno smučanje, se širi leto za letom. Ta šport se je močno razmahnil tudi v ženskih vrstah. Smučanje napravi telo krepko, spretno in tudi nekaj poguma zahteva od dekliča.

Moški merijo svoje moči in sposobnosti v tekmah, ki imajo svoj cilj v moči, pogumu in vztrajnosti. Danes imamo tudi že poklicne športnike. Ženska, ki živi predvsem za dom, naj ne daje prvenstva športu. Nikakor ne sme preko mej, ki jih je stavila narava, sicer izgubi na ženski nežnosti. Žensko telo je manjše in lažje od moškega. Ženske mišice so šibkejšje in za napor manj sposobne, zato ženska ne sme gojiti športa v isti meri kakor moški. Šport je zdrav le, dokler ga gojimo v pravih mejah. Ženski mladeži ne sme biti šport napor, temveč igra. Ženska naj v smučanju stremi predvsem za gibčnostjo, spretnostjo in lepoto, goji naj tako zvano stilno smučanje. Za tako stopnjo smučanja pa je treba seveda vsestranske priprave. Naj navedem nekaj navodil:

Mnogo je deklet, ki ne goje nobenega športa. Nekatere je zgolj moda pritirala v smučarske vrste. Seveda, za take nepripravljene smučarke je smučanje muka. Hočejo kar na izlete, čeprav ne obvladajo niti osnovnih smuških likov. Kdor hoče, da mu bo smučanje užitek, mora vsaj nekaj vedeti o smučeh in smuški opremi in priti pripravljen na sneg. Posebno prve vaje začet-

nika jako utrudijo, ako ni že preje vabil nekoliko smuške gimnastike. Smučarizletnik pa mora biti tudi utrjen turist, sicer ga ves teden boli vse telo.

No, za obleko smučarke že poskrbe! Vendar pripominjam, da pretirana moda ni na mestu, saj je tudi predraga. Obleka sliči moški, ker zahtevajo to higienske razmere. Dolge hlače dopetače in športne jopice varujejo telo pred nevšečnostmi mrzlega snega. Obleka mora imeti seveda tudi žepe, ker bi ročna torbica smučarki kaj slabo pristojala. Kot pokrivalo služi čepica s pristreškom, ki varuje oči moče in snežnih odsevkov. Čepica naj ščiti tudi ušesa v hudem mrazu. Obutev naj bo dovolj ohlapna, nogavice dvojne, mehke in volnene, da ne bo ozeblin.

Borba za obstanek je potisnila tudi žensko v službo, delo v službi je naporno in zahteva res zdravega človeka. Pa ne le služba, tudi naporni študij slabi zdravje ženske mladine. Zdravniški pregledi na šolskih poliklinikah kažejo precej nerazveseljive zdravstvene razmere šolske mladine: skrivljene hrbtenice, slabokrvnost, zastoj v telesnem razvoju itd. Ti nezdravi pojavi posebno v višjih razredih vidno naraščajo. Ni čuda, da si želi mladina potrebnega odpočitka in razvedrila. Lepota narave, sonca in luči, ki sprosti dušo vseh spon, krepi telo in povzdiguje duha, jih vabi na smučanje, da hite na sneg ne glede na zdravstveno stanje. Posebno doraščajoča ženska mladina naj pri smučanju upošteva vse motnje zdravja, ki se redno ponavljajo. Smučanje v tem času je ženskemu telesnemu ustroju lahko v kvar za vse življenje. Dekleta ne smejo gojiti športa po mili volji, temveč pod nadzorstvom. Da imajo pri teh stvareh glavno besedo mati, vzgojiteljica in zdravnik, je samo ob sebi razumljivo.

Pouk smučanja pod strokovnim vodstvom v tečajih pokaže vedno lep napredek. V začetku ne pretiravajte! Pouk naj bo počasen. Paziti moramo predvsem na pravilnost osnovnega smučanja. Vse vaje, ki zahtevajo posebno naprezanja telesnih moči, je treba izključiti.

Žensko telo je za težka tekmovanja — na primer za tek na daljavo — prešibko. Za zadovoljiv uspeh bi uporabile skrajne telesne sile. To delo je prenaporno. Le popolnoma zdrava ženska mladina sme tekovati na kratke razdalje. Boljši od smučkega teka je brez dvoma slalom. Tu odločujeta nadarjenost in dobra tehnika. Vztrajnost in borbenost pripadata moškemu. Najlepši so pač smučarski izleti, ki pa jih je treba prilagoditi ženski zmagljivosti. Izleti naj se vedno vrše pod vodstvom že zaradi vedenja nekaterih smučarjev-divjakov, ki so vse drugo prej kot ljubitelji narave.

Vsakdo seveda ne more smučati, ker ga zadržujejo razne ovire, na primer denarne težave, zdravstveni razlogi (kratkovidnost, slaboten organizem, šibko srce in druge bolezni), pomanjkanje časa radi poklicnega dela itd. S tem pa ne pravim, da naj ženska stoji ob strani in da se ne more zanimati za smučanje. Z veseljem gleda sestra brata smučarja, kako se prekucuje po snegu v novem volnenem jopiču, ki ga mu je spleta.

Naj vam navedem še en zgled, kako lahko vpliva ženska na potek in razvoj smučarstva. V gorski vasi škofjeloškega gorovja sem imel prav izredno lepo udeležbo na smučarskem tečaju. Na šoli poučuje priletna gospa, dobra vzgojiteljica in skrbna mati, ki gotovo nima časa smučati, pač pa je znala pridobiti mladino in odrasle za smučanje. Povedala mi je, da je smučanje uvedla v tem kraju 12 letna učenka, ki je toliko časa nadlegovala brata mizarja, da ji je moral narediti smuč. Seveda, fantje niso hoteli zaostajati. Kmalu je smučalo staro in mlado. Dokaz zato: na večernem predavanju sem

imel v revni sobici enorazredne hribovske šole 72 zvestih poslušalcev. Sčasoma bo postalo smučanje res narodni šport.

Tudi mi bomo dosegli isti uspeh, kakor so ga dosegli v onih državah, v katerih se je povzdignil šport med narodom tehnično kakor tudi moralčno na visoko stopnjo. Ženska mladina naj v športu črpa moči za svoje ženske dolžnosti, za svoj ženski poklic. Takega športa bomo vsi veselili. V takem športu vidimo studenec zdravja in veselja in zato hočemo, da se tak šport širi. Smuk!

VIKTOR PIRNAT:

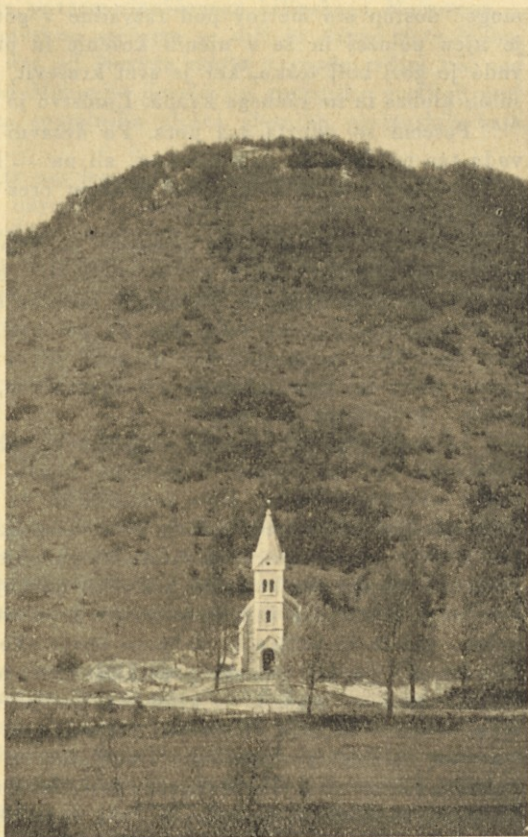
GORJANSKI GRAD MEHOVO

Prostrani novomeški trg oklepajo visoke hiše od treh strani in le proti jugu je odprt razgled tja čez Krko in Božji grob na Grmu do strmega in koničastega hriba, ki sili v ospredje, za njim pa se izgublja mehke črte valovitih Gorjancev. Značilna so njegova napeta in skoro od vseh strani enaka pobočja. V bližini je opaziti še več sličnih zemeljskih tvorb, da se zdi, kot bi se bili v davni preteklosti igrali otroci velikanov, sipaje prst iz rok na razgibano gorjansko predhribje. In otrdeli so ti kupčki, zavili se v zeleenje in cvetje, prepleli so se s poti in s stezami, z resnico in bajko. Ob njihovem vznožju so se naselili ljudje, rod se je vrstil za rod, pa se je vzdržal, propadlo pa je, kar je bilo zapisano smrti.

Iz bujnega goščavja na zobatem vrhu pomežikuje Novemu mestu bela lisa, edini ostanek in spomin na slavno preteklost mehovskega gradu.

Vsak šolarček ga pozna iz zgodovine, vsak dijak iz literature. Strašno leto 1515. mu je vtisnilo neizbrisen pečat. Boj za staro pravdo je zadal Mehovemu prvi smrtni udarec. Lepo je to orisal naš Aškerc.

Pa se je silni grad ponovno dvignil, se povzpел do moči, kot pojemajoči plamen, ki še enkrat in poslednjič z vso silo švigne proti nebu, da ugasne potem za vedno. Zapustili so grad zadnji njegovi lastniki Paradeiserji in se naselili v dolini, kjer jim je

*Na vrhu razvaline Mehovskega gradu.
Iz kamnja grajskega je zidana cerkva ob vznožju.*

(Kos, Novo mesto.)

postalo bivanje ugodnejše, nekaj mogočno zidovje je samevalo, dokler se ga ni nekako pred dve sto leti usmilila dobrotna strela in ga rešila nedostojnega hiranja. Grad je pogorel do tal in ostale so le ruševine. Pa še te silne in mogočne. Nerazumevanje za ohranitev slavnih zgodovinskih spomenikov je krivo, da je ostalo od vsega malo več kot temeljni zidovi. Vse drugo je zazidano v stene podnožnega župnišča v Podgradu in iz mehovskega kamenja je nastala tudi krasna kapela v bližnji Vinji vasi.

Pičlih 400 m se dviga mehovski stožec nad novomeško kotlino, pa je vendar najvišji vrh v bližini dolenske metropole ter zavzema obvladujoč položaj nad pisano dolino gradov in njenimi živahnimi goricami in dolenskimi griči, ki valove in hite mimo grbastega Kuma do belih naših planin in ob njih do sivega Triglava in srebrnega Snežnika. Ozadje zapirajo Gorjanci, ob njih pa zdrzne pogled v megleno daljino Krškega polja in Posavja. Daleč na obzorju je Pohorje.

Izlet na Mehovo je iz Novega mesta kaj pripraven. Z avtomobilom je mogoč dostop sto metrov pod razvaline v gorjansko vasico Podgrad. Slikovit je njen položaj in že z njenih košenic in pašnikov razgled presenetljiv. Za vodo je gori bolj težko, ker je svet kraševit, cvička pa ne primanjkuje in ne suhih klobas in ne rženega kruha. Ljudstvo je siromašno, pa dobro in prijazno.

Pešcem so odprta vsa pota. Po državni cesti čez Gotno vas in Težko vodo ter pri Koroški vasi navzgor, ali pa — kar je neprimerno lepše — čez polje in gozdove za Poganškim gradom čez Rajnuše v Podgrad. Dobri dve uri pešhoje.

Razvaline obdaja gosto grmovje in deloma pravi, divji gozd. Potov je več, in če izletnik v gošči zgreši markacijo, bo po vseh štirih lezel do zidov. Pa mnogokje še nanje ne bo mogel, tako so še visoki. In debeli! Neverjetno! Še je kamenja gori za nekaj hiš. Za pol vasi. Poleti je treba le malo paznje radi kač. Drugih gospodarjev ni gori, so se pa one ugnezdile. Saj nevarne ravno niso; če niso splasene ali razdražene, še bežijo pred človekom. Pa vendar, previdnost ne škodi!

In mali trud bo gori na zobatih pečinah, robatih škrbinah in obokanih ruševinah 571 m visoko v izobilju, bogato poplačan. Drevje naokoli je toliko obsekano, da ne moti razgleda in ne pogleda v podnožje. Z dobrim daljnogledom bi razločili znance na novomeškem glavnem trgu. Srebrna Krka »se tiho in nemo vije krog mesta in ga objema kot ljubica zvesta« (Kette), vasiče in naselja, cerkvice in hramčki, pokanje bičev in tutanje avtomobilov, hreščanje harmonike in pesem koscev in skovik kragulja in šepet gorjanskih bukev, vse to in koliko še drugega opaja oko in dosega uho.

Spomin pa sili v davno preteklost tisoč let nazaj. Tedaj nekako je moral nastati tam gori grad, ki je ključoval ljudem in času skoro osem stoletij. Prvi njegovi znani lastniki, Mehovski gospodje, so bili mogočni, da so se bojevali s samim ogrskim kraljem Belo III. Sledili so jim grofi Andeški in Goriški in Celjski, dokler ni prišlo Mehovo v last Habsburžanov. Drugi njihov najemnik, Mindorf, je sredi avgusta 1515. leta z rodbino in prijatelji žalostno končal pod podgorskimi kosami in vilami.

Mnogo je trpelo Mehovo pred Turki in Turki pred njim. Če so se z bogatim plenom vračali preko Gorjancev in Bele Krajine v svojo zlato Bosno, so morali mimo mehovskega gradu. Tu pa jih je navadno čakala nesreča. Tako je letos 1. novembra poteklo 410 let, odkar jim je mehovski najemnik Ivan Püchler s svojimi konjeniki pobral vse, kar so naropali po vsej Sloveniji.

Potem so pričeli prihajati uskoki. Naselili so jih onstran gorskega roba

po kršnem Žumberku. Velike homatije so bile tedaj tostran in onstran Gorjancev. Odstranil jih je šele sloviti uskoški glavar in poveljnik granice Ivan Lenković. Za lasten denar je kupil Mehovo in na njegovih onstranskih posestvih naselil begajoče uskoke. On jih je znal krotiti, njegovi nasledniki niso imeli teh zmožnosti in večkrat je prišlo tam pod grajskimi zidovi tudi do smešnih prask. V boj so posegale celo Podgorke in so nekoč pošteno naklepale predrzne Uskoke. Lenković počiva v novomeški frančiškanski cerkvi.

Mehovski teritorij je bil tedaj velikanski. Na severu je segal do Krke in skoro do slikovitega gradu Otočca, na jugu je silil v kočevsko ozemlje gori pri Črmošnjicah pod Gačami, skrajna vzhodna točka je bil Trdinov vrh na Gorjancih, skrajna zapadna konica pa se je dotikala cerkvice svetega Petra v Rogu. Mehovo je imelo lastno sodstvo in ob koncu 17. stoletja je bil njegov krvavi sodnik dr. Ivan Jurij Gozhear, ki je 11. aprila 1696 sestavil obtožnico proti kmetici Neži Jeršetki radi čarovništva in jo tudi obsodil. Nesrečnica je bila pet dni za tem sežgana na grmadi ne daleč od gradu Ruperč vrha, ki je postal dolinski naslednik kasneje povsem opuščenega višinskega Mehovega.

Med Ruperč vrhom in mehovskim stožcem se diči še drugo dete Mehovega, lični gradič Pogance. Pol ure od Novega mesta v gozdni tišini tik nad državno cesto, ki pelje dalje pod Mehovim do slovite gorjanske gostilne »pri Zajcu«. Njej nasproti je vzdana spominska plošča glasniku gorjanskih bajk in povesti, Janezu Trdini.

Kot je pisan, tako je zanimiv oni lepi svet v sosesčini skrivnostne Kukove gore (Trdinov vrh, 1181 m, najvišji v Gorjancih), o kateri trdi ljudstvo, da je polna vode, ki bo nekoč zalila vso prešerno dolino. S čestitim spoštovanjem se ozira starina na te oble in košate vrhove, mladina pa uživa v naravi in je ni strah pred divnim božjim stvarstvom, olupšanim z žalji našega marljivega človeka.

PAVEL KUNAVER:

V GOSTILNI „POD SMREKCO“

(Konec.)

Vse planine so žive veselih hribozcev. Povsod jih vidiš, kako se žejni gorske lepote vzpenjajo v višave. A komaj bi našel še goro, ki ni zahtevala tod žrtev. Včasih nesreča, včasih neprevidnost. Tudi jaz sem izgubil tam gori na Skuti mladega prijatelja. Lepe so gore, neizmerno jih ljubimo; a od nas zahtevajo žrtev.

Tla v gostilni »Pod smrekco« so zelo, zelo valovita; le malo je ravnega. Iz mahovitih tal, iz katerih rastejo velike smreke, bukve in jeseni, mole neštevilne skale. Velike in majhne so. Raztresene so po dnu doline. To je pa posebno zanimivo: te skale na širokem dolinskem dnu se pričenjajo prav pri moji kočici in najdeš jih še, če greš poldrugo uro po dolini navzgor. Če pa greš od kočice nazaj proti Kamniku, se gore od obeh strani tako stisnejo, da se Bistrica v tesneh komaj prebije do Ljubljanske kotline.

Kako lepe so te skale! Včasih so podobne razvalinam; mah jih prerasča, zvončnice in ciklame poganjajo iz njihovih razpok, drevesa so že našla na njih prostora za svoje korenine. Zob časa jih je vse oglodal in razdejal. Posebno krasna in zanimiva je skala »Žagana peč«. Tako je velika kakor kakšna enonadstropna hiša. Ne pozabite si jo ogledati, če pridete kdaj v Kamniško Bistrico. Če jo obkrožite, opazite, da je preklana od vrha do tal, kakor da bi

z ostrim nožem prerezal kvadrast kos sirovega masla. Vi boste rekli, ko boste potovali — z odprtimi očmi seveda — po tej dolini in med temi skalami, da so se gotovo privalele z vrhov; da jih je kak potres odrobil od visokih vrhov in so prigrmele vse pred seboj uničujoč v dolino. Pa vse to ni res! Učenjaki — geologi — nam trdijo, da te skale niso s tega in onega vrha tik nad dolino, ampak da so priromale počasi, do kraja, kjer danes počivajo in polagoma razpadajo.

Priromale? Od kod? Kako? Da, to je uganka. Pa jo bomo poizkušali rešiti!

Tam zunaj vas obdajajo gore in griči, ki imajo po večini stožčaste in kopaste oblike in vode tečejo večinoma v dolinah ki imajo obliko črke »V«. Vse to najdemo tudi do »gostilne pod smreko« — tu pa se vse izpremeni. Gore se razmaknejo in dolina Bistrice je široka, vsa valovita in pokrita s skalami, ki pa jih po večini pokriva gozd. A iz doline se dvigajo pobočja začetkoma jako strmo; šele po več sto metrih postanejo zopet bolj položna. Vsa dolina je podobna velikanskemu koritu, v katerega se stekajo od raznih strani zopet druge koritaste doline; najznačilnejše od teh so one, ki vodijo doli s Kokrskega sedla, Kamniškega sedla in Bela dolina. Pa tudi med posameznimi vrhovi vidimo sedla in doline v obliki korit s strmimi pobočji. Vse priča, da je tod nekdo dolbel z velikanskim dletom in izdolbel je predčasne oblike današnjih gora. Dokler ni prišel ta veliki umetnik s svojim silovitim dletom, je moralo biti tod vse bolj pusto, doline višje, ozke; gore vse enakomerno stožčaste ali mizaste. Kar misliti si ne moremo, da je bilo to, kar nas danes navdušuje, vse drugače in toliko manj lepo! —

Pred kakimi petdesettisoč leti je nastopila v Evropi hladna doba. Povprečna letna toplota se je za nekoliko stopinj znižala in z njo vred se je znižala tudi ločnica večnega snega za malone tisoč metrov. Namesto deževja so vladali malone vse leto tudi v nižjih legah gora sneženi meteži in plazovi so zasipali doline z ogromnimi množinami snega. Nakopičen v stotine metrov na debelo se je pod silnim pritiskom izpremenil v led. Led pa je plastičen in prišel je teči po strminah navzdol — seveda na leto le za kakih 100 metrov. Zalil je doline kar več sto metrov na debelo — gorenjo Savsko in Dravsko ter druge alpske doline celo nad 1000 m na debelo — in prišel je svoje mogočno delo.

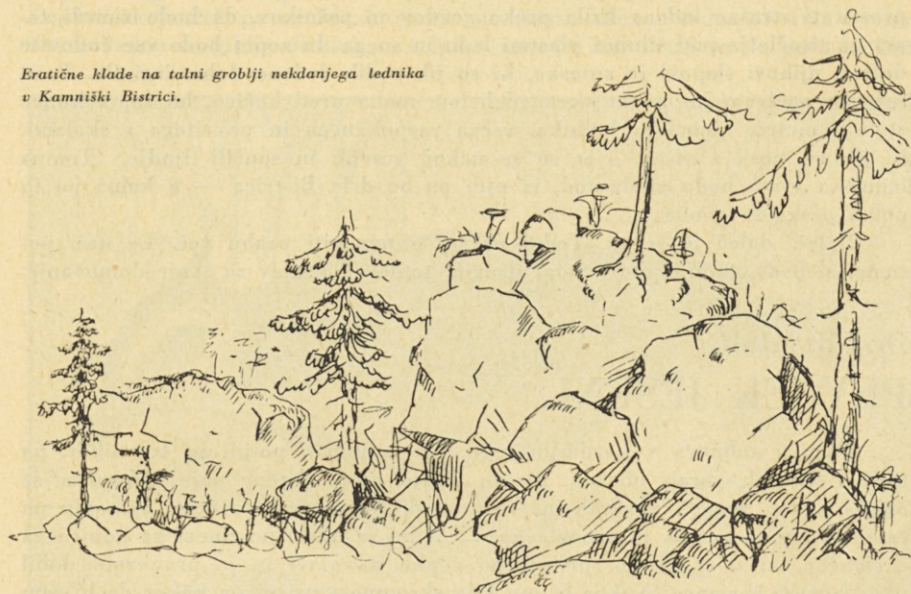
Najstrmejši skalni vrhovi so kljub debeli ledeni odeji gledali ven in krušile so se z njihovih sten skale in grušč, pravtako, kakor vidimo to še danes v visokih Alpah. En del ostrorobih skal in grušča je zašel polagoma v dno in na rob ledenika, drugi del je ostajal na površju ali se je polagoma pogreznil v led.

Omenil sem že, da led, pa naj bo še tako debel, teče po gorskih dolinah dalje. S svojo strašno težo pa pritiska lednik na odrobljene skale, ki jih v svojem dnu nese s seboj. Z njimi trga in obla skalne plasti pod seboj in si na široko pogloblja svojo strugo.

Tako je bilo tudi tu v Kamniških planinah. Bistriški lednik se je vgrezal globlje in globlje v dolino. S seboj je prinašal v dnu in na površju silne množine skalovja in grušča in prav drobnega peska. Tekel je prav tu do »gostilne pod smreko«. Prav tu v bližini se je končaval. Mislite si ledeni veletok, širok okoli en kilometer, debel več sto metrov, preneha v dolini kakor velikanski, otekli jezik. Zaradi topline, ki vlada v tej nižini, ni mogel lednik dalje. Že više gori se je tajal in voda je tekla po razpokah — temnih ledenih prepadih — na dno. Tu ob koncu pa je izstopala vsa kalna izpod lednika. Silna ledena vrata so zijala pod tajajočim se lednikom. Krušile so se z njega plasti ledu,

a tod na koncu so ostajale tudi vse skale, grušč in ostrovski pesek, vse pomešano med seboj. Pravimo, da je tod nastajala sprednja ali čelna groblja, ki jo vidimo posebno jasno kakor precejšen grič na desnem bregu Bistrice, ravno nasproti moje »gostilne pod smreko«. O, pa tudi moj domek in ves gozd daleč noter do podnožja Skute in Kokrskega sedla stoji na groblji, na talni groblji. To so skale in grušč in pesek, ki ga je nosil in valil in puščal lednik v svojem dnu. In še kako na debelo je nasutega tega zdrobljenega skalovja! To vidimo posebno v drugi dolini, ki jo je Bistrica zarezala v talno grobljo potem, ko se je v toplejši dobi lednik umaknil v višave. Posebno tam, kjer je pobočje nad

*Eratične klade na talni groblji nekdanjega lednika
v Kamniški Bistrici.*

reko zelo strmo, se trgajo skale v dolino in dež izpira grušč v vodo. In zopet je ravno nasproti moji kočici taka rana v pobočju nad Bistrico in tam se je lani izluščila iz ledniškega grušču skala, velika kakor pol hiše, ter z groznim truščem zgrmela prav do brega reke.

Silne množine zdrobljenega kamenja pa je Bistrica odnesla dalje in z njim je zasipala Ljubljansko kotlino, kalila Savo in Donavo in polnila tudi dno Črnega morja. —

Pa prišle so toplejše dobe. Led se je naglo tajal in umikal v višave, za seboj je puščal gole strmine in doline polne ruševin, ki jih je tekom tisočletij prinesel s seboj. Toda peščene puščave in strmine niso ostale dolgo gole — vetrovi in živali so pomagali stvarnici Prirodi z zelenjem pogrniti goljave. Nekaterikrat se je še ponovilo, da so tisočletja zopet ledniki zagnili dolino in se zopet umaknili v višave. In danes živimo v srečni dobi, ko je do skrajnih višav Kamniških planin zopet zmagalo rastlinstvo. Kajti tudi med skalovjem na golih vrhovih so se naselile divne planinske cvetice! Doline in večino strmih pobočij pa krijejo krasni gozdovi in sočni pašniki. Poleti se skrijejo snežišča le v globoke kotanje in pod strme stene, kamor so plazovi tekom zime nagrmadili silne množine snega. Le ta zadaj na severni strani v strašnem mračnem kotu pod navpičnimi stenami Rinke in Skute se skriva zadnji majhni lednik Vzhodnih Alp. Kadar se sneg poleti zadosti staja, pokaže

se led in v njem grozeče, globoke razpoke. V njih so некоč našli ostanke mojega nesrečnega mladega prijatelja.

Kaj pomeni ta lednik? Pojemanje zadnjih ostankov ledniške dobe? Ali svarilno znamenje? Mračen kakor je, je kakor zmajeva glava, ki gleda iz brloga. Ali ne čaka prilike, da bo ob ugodnem času zlezel zopet ven in zavladal divnim goram?! Da, ničesar ne vemo. Ko sem letos sedel na skalah pred »gostilno pod smrekco« in gledal sredi poletja one nenavadne množine snega v gorah, sem v duhu videl ono ledeno pošast tam za Skuto, kako se začne zopet polagoma iztegavati, širiti svoje ledene šape po bregovih in razprostirati strašna ledena krila preko gozdov in pašnikov, da bodo zamrli zopet za tisočletja pod silnimi plastmi ledu in snega. In zopet bodo vse čudovite doline, njihovi slapovi in soteske, ki so jih rodile ledene dobe, izginile. Tam, kjer pa počivam jaz na mehkiem, debelem mahu pred kočico, bo zopet konec stotine metrov debelega lednika, vsega razpokanega in pokritega s skalami, ki jih bo nosil z višav, kjer so se некоč veselili in sončili ljudje. Temna ledniška vrata bodo zijala tod, iz njih pa bo drla Bistrica — a kalna bo in polna peska in prod...

Daleč, daleč je še to. Tedaj ne bo o nas niti prahu več. Le naši potomci si bodo morali iskati tedaj drugih, toplejših krajev za svoje domovanje.

Dr. FR. MIŠIČ:

PEVČEK JESENI

Kadar odmeva v gozdu in logu, po ravninah, poljih in travnikih, pa tudi v visokih gorah ubrano, glasno ptičje petje, kadar poje kukavica, se oglašča drozg, žvrgoli v sinjih višavah poljski škranec, v nizkem grmovju pa taščica, penica, palček in črnoglavka, — tedaj se nihče ne zmeni za ponižnega škrančka, ki nosi visoko, priostreno čopko na glavi in je prav zato dobil ime: čopasti škranec. Kakor bi mu bila skromnost prirojena kakor da bi sam smatral svoje napeve, klice, piske in žvižge za nekaj manjvrednega, se v svoji pohlevnosti z mehkim, očitnim samozatajevanjem le malokdaj oglašča v pomladnem pestrem zboru onih znamenitih pevcev, kakor da bi se z njimi ne hotel meriti, kakor da bi ubranosti njihovega koncertnega petja ne hotel motiti.

Ko konec avgusta začno smrdokavre in kobilarji zapuščati naše listnate gozdove, ko jim sredi septembra slede lastovke, vrtoglavke, grlice in divji golobje, njegova pesem še vedno molči. Ko pa so odleteli na jug tudi poljski škrančki, škorci, pogorelčki, rumene penice in naposled še sljuke in pastaričice, sredi oktobra, ko se že bliža praznik Vseh svetnikov in vseh vernih duš dan, tedaj zadoni in se razlega dan za dnem, od jutra do večera, njegova pesem, pesem čopastega škrančka, nova prava pesem naše jeseni. Ne samo njegova pesem, tudi pevček jeseni sam poživlja s svojo prikupno prikaznijo, svojo živahnostjo in gibčnostjo enoličnost, praznoto, molk dolgočasnega jesenskega dne.

Navadnemu poljskemu, enako manjšemu drevesnemu škranecu povsem sličen tako po neočitni prsteni rjasti, za njegovo življenje in varnost velevažni varnostni barvi svojega perja, kakor tudi po svoji postavi rasti, stasu, po gibanju, po kretnjah, popolnoma podoben in v resnici njim najbližji sorodnik, se naš pevček jeseni v svojem življenju, v svojih navadah kaj močno razlikuje od njiju, zlasti od poljskega škranca. V sivih davninah se je morebiti tudi

čopasti škrjanček za nekaj mesecev jeseni selil v južne kraje, saj tudi njegov bratranec, poljski škrjanec ali koliber ostaja le malo mesecev v toplih južnih krajih, odhajajoč tjakaj šele pozno jeseni, vrača pa se k nam že februarja skupno s prvimi škorci. Stalna ptica v naših krajih je ljubi pevček jeseni. Vendar pa se zelo rad potepa in klati, ne morebiti kakor sinice in drugi klateži od vrta do vrta, od gozdička do gozdička, temveč vedno le nizko se držeč svojega tako rekoč podedovanega in priposestevanega plesišča. Kakor najmodernejša letala se v dogledne zračne višave v vijakastem poletu dviga poljski škrjanec zdaj glasno, zdaj tiho in mirno pojoč slavo Vsemogočnemu. Čopasti škrjanček pa ne bo zletel niti na visoko drevo: vedno se drži zemlje, skoro vedno se giblje na tleh, v zelniku gnezdi; čim manj so tla porasla, čim

bolj so pusta, prazna in peščena, tem ljubše torišče so zanj. Človeka in človeška bivališča pa ljubi tako močno, da brez njih živeti ne more. Kjer biva človek v nižavah, tam boš srečal tudi čopastega škrjančka, drugod ne. Sredi vasi, na vaških potih, na poljskih kolovozih in stezah, na široki cesti, ob njivah in strniščih, na elegantnih trgih in asfaltnih sprehajališčih velemesta, ob pokopališču, igrišču in dirkališču, pred mestnim kolodvorom, ob železniških nasipih, na železniških tirih in tračnicah, vedno na tleh se giblje, skače in pleše poleti, jeseni, pozimi, ob vsakem vremenu, v dežju kakor v soncu.

Vendar pa je najživahnejši, najglasnejši vprav v jeseni, ko po odletu vseh drugih pevcev skoro edini s svojo pesmijo in družbo obvladuje ostale škripavčke in pevčke na svojem pritlehnem torišču. Ni jih veliko v družbi; navadno štirje; najrajši pa dva. Ko se jim približaš, se postavijo na noge, dvignejo glave in pernate čopke na njih, pa čakajo, kaj bo. Pusti jih pri miru in videl boš, kako ljubko, kako elegantno stopicajo po trdni cesti, iščoč si hrane med različnimi odpadki. Če jih prestrašiš, se potuhnejo in ostanejo na mestu, kakor da bi vedeli, da jih itak ne opaziš, ker ima njihovo perje enako pepelnato, rjasto barvo, kakor tla. Če pa se jim zdi prav, odlete ti nagli, urni pajdaši; ne daleč, samo deset korakov. Tam spet živahno stopicajo na gibčnih

prstih, opirajoč se tu pa tam na ostrogo zadnjega prsta ali pa tudi na rep, in si delajo poklončke z lepo glavico in perjanico.

V čudovitem skladu z menjajočim se licem in obrazom ter z melodijo jesenskega časa je pesem klic in napev čopastega škranjčka. Kadar se po dva ali štirje potepajo in pajdašijo po mestnih ulicah, piskajo in žvižgajo kakor mestni postopači, kakor čevljarski ali pekovski vajenčki, tedaj so nagejivi in razposajeni. Če pridrvi avto ali vlak, se razbeže na vse strani, jedva je urno vozilo odbrzelo, že sede lepo in veselo zbrani na istem mestu, kakor da se ni prav ničesar zgodilo. Samec zna peti najrazličnejše pesmi, prav tako kakor poljski škranjec. Njegov napev vriska z vriskajočo pesmijo veselega jesenskega vinograda, ob obilni trgatvi, se ujema z razposajeno popevko koroških teric in je polna ubranih zvokov in barv, kakor jesenski gozd, ki v njem zdaj prevladuje resna, temnozelena barva starega smrekovja in borovja, zdaj spet zlatorumena, oranžna in rdeča boja bukovja in hrastja. Časih doni milo, vdano in tiho kakor izraz idile v mesečini pozne oktobrske noči. Potem je spet polna hrepenenja in domotožja, kakor tisti neskončni razgledi v lep, sinji jesenski dan. Nizko pri zemlji na golih tleh ali na kupu gramoza ob cesti poje čopasti škranjec samec in vendar dosega njegova pesem po vsebini in izrazu pesem poljskega škranjca, pesem o soncu in višavah. Ampak glavna vsebina pesmi, ki prihaja iz grla našega pevčka jeseni, je ona otožnost, ono hrepenenje po nekem izgubljenem svetu in času, ki je zgoščeno v okrašenih grobovih vaškega pokopališča. Blizu njega se razlega pesem čopastega škranjčka ob slovesu lepe jeseni in zvonjenjem cerkvenih zvonov doni v pozdrav in slovo vsem rajnim.

ZAVRL ALBIN:

IZ ŽIVLJENJA VELIKEGA KRALJA PETRA OSVOBODITELJA

o se je knez Aleksander Karadjordjević odpovedal prestolu, je zapustil Srbijo in se naselil v tujini. Zato je tudi mladi princ Peter prebil svojo mladost in prvo moško dobo med tujimi ljudmi. Vendar v vsem tem času ni pozabil svojega jezika, ne svojega naroda. Vse njegovo hrepenenje je bilo osredotočeno v edini želji po čimprejšnji vrnitvi v rodno zemljo, med ljubljene rojake tostran in onostran državne meje, da pripravi njihovo osvoboditev izpod tujega jarma in zedinitev v veliko narodno državo. To je bila velika naloga, ki si jo je nadel, saj je zahtevala poleg nesebične ljubezni in požrtvovalnosti, nezlomljive vztrajnosti in železne volje tudi jeklenih živcev in mišic. Zato je dobo v tujini kar najbolj izkoristil.

Izšolal se je v znameniti francoski vojaški šoli St. Cyr, kjer je pokazal izredne umske darove in telesne spretnosti. Poleg vežb v mečevanju, jahanju in streljanju je redno gojil telovadbo, posebno pa boks, v čemer mu je bil kljub njegovi nizki postavi malokdo kos.

Živel je deloma v Švici, deloma v Parizu; tu je stanoval v skromni hiši in se je hišnik še dolgo spominjal »prijaznega princa«, ki je porabil vsako priliko, da se je poigral z njegovimi otroki. Po mestu so krožile vesti o mnogih njegovih doživljajih, izmed katerih navajam naslednja.

Princ Peter je zahajal često v neko prijateljsko rod-bino, kjer se je ob razgovo-rih, družabnih igrah in slič-nih zabavah zamudil včasih do pozne ure. Navadno se je vračal peš proti domu, da se je spotoma še navžil čistega zraka.

Tako je nekoč šel po drevo-redu na bulvarih (kjer so bila v starih časih pariška mestna obzidja, a po od-stranitvi urejena z lepimi na-sadi) brezskrbno in z veselo popevko na ustnih. Po drevo-redu je bilo temno in kakor skozi dolg predor se je vi-

Drevo-red.

dela tam daleč razsvetljena ulica. Nikjer ni bilo žive duše in samotno so odmevali njegovi počasni koraki. Le včasih je potegnila jesenska sapica in, zdaj tu zdaj tam, je zašelestel list, ki je, počasi gugaje se in udarjajoč ob veje, rahlo padel na tla. Šumelo je tako skrivnostno, kot da bi duše na tih obzidjih padlih borilcev vstajale in rajale svoj mrtvaški ples.

Toda samotni princ ni občutil teh turobnih glasov, njegovo uho je bilo polno veselih zvokov poskočne glasbe, glasnega smeha vesele družbe, ki jo je bil baš zapustil.

Zato tudi ni opazil dveh orjaških apašev (roparjev), ki sta, tesno prižeta k dvema debelima kostanjema, neslišno in negibno pričakovala žrtve, nade-jajoč se lahkega opravlja in obilnega plena.

Ko je prišel zapozneli šetalec vstric njiju, sta z rezkim vzklikom »Stoj!« skočila predenj. Brezdvomno bi bila večina ljudi tako osupnila in se prestrašila, da bi pozabila na beg in obrambo. Ali ne tako naš princ! Že sta iztegnila apaša roki, da ga primeta vsak s svoje strani za laket. Tedaj se je bliskovito sprožila Petrova pest in zadela prvega lopova v želodec, da je samo pridušeno jeknil in se na mestu sesedel. Njegov tovariš je bil nad tem nenačnim pre-okretom pustolovščine tako osupel, da v trenutku ni vedel, kaj bi ukrenil. Preden se je pa domislil, se je nasprotnikova pest iznova sprožila ter ga tako nemilo zadela pod brado, da mu je upognilo glavo daleč nazaj, njega samega pa vrglo ob kostanj, da je brez glasu negibno obležal. Mladi napadenec — se-daj napadalec — se je veselo namuzal, ko je videl oba orjaška dedca ležati ne-premično na tleh.

Kaj sedaj?

Zasluženi kazni se ne smeta odtegniti. Sicer sta prejela batine v prav izdatni meri, vendar ju je treba vsaj za nekaj časa tudi odtegniti njenemu dobičkanosnemu in človekoljubnemu poslu. Najprej jima mora onemogočiti beg. Zato obema z naglo kretnjo odveže ovratni ruti, ju razpara na dvojce in kolikor se da trdno poveže roke in noge. Da bi ju pustil sama in šel iskat pomoči, ni kazalo, ker bi se bila lahko prebudila iz nezavesti, zvalila drug k drugemu in medsebojno razvozljala vezi. Zato se je odločil čakati na ugodno priliko.

Prižgal si je cigareto in se udobno naslonil ob drevo. Kmalu je opazil, da

se lopova prebujata. Videl je njun napor, da bi raztrgala vezi, toda s krepko breco ju je poučil, da morata mirovati.

Tedaj je njegovo tanko uho zaslišalo drdranje kočije, ki se je naglo bližala. Brzo je skočil na sredino ceste, ki je vodila tik mimo drevoreda, ter s tlečo cigareto dajal znamenje, naj ustavi. Voz se je res ustavil, bil je prazen izvošček. Princ je velel vozniku, naj trenutek počaka, ker bo naložil goste, ki jih bo peljal do najbližje policijske stražnice. Urno je utonil v temi in takoj nato privlekel z vsako roko po enega apaša. Voznik je od začudenja okamenel in strme opazoval, kako je mladi gospod lastnoročno dva živa svežnja tako krepko posadil na voz, da je lahka kočija na vseh koncih zaječala. Nato si je prižgal novo cigareto, sedel obema neprostovoljnima sopotnikoma nasproti in velel urno pognati.

Tega si prestrašeni voznik ni dal dvakrat reči; čimprej se je hotel znebiti te čudne družčine. Konji so v skoku zdirjali in po kratki vožnji se je ne navadna družba ustavila pred policijsko stražnico. Princ je najprej plačal vozniku, nato pa dvignil oba spremljevalca iz kočije. Z nogo je odrinil vrata in vstopil, v vsaki roki vlekoč po enega lopova. Ko se je ustavil sredi stražnice, ju je spustil zviška na tla, da sta z glavama nemilo butnila ob trdi pod. Policijski stražniki so osupli skočili pokoncu in strmeli zdaj v mladega, šibkega gospoda, zdaj v oba zvezana apaša; kar verjeti niso mogli svojim očem. Tedaj je elegantni gospod kratko povedal ves doživljaj. »In kdo ste vi?« ga je vprašal službujoči nadzornik. »Princ Peter Karadjordjević!«

Ko se je l. 1870. vnela francosko - nemška vojna, je Peter Karadjordjević vstopil prostovoljno v francosko vojsko, da tako pokaže svojo hvaležnost zemlji, ki mu je nudila gostoljubno pribežališče. Prideljen je bil kot mlad častnik konjenškemu oddelku ob Renu, ki naj bi zavaroval odrejeni odsek pred nadnim sovražnim napadom. Oddelek je taboril v obrežni vasi in odpošiljal ob vsej črti

patrulje, ki naj bi pravočasno obvestile, ako bi si sovražnik hotel izsiliti prehod čez reko. Stalno so se pomikale dvojice, trojice konjenikov, skrite za obrežnim grmovjem ali vzpenjaje se na male vzpetosti, ob reki nizzdol in navzgor. Vendar niso mogle izslediti, kaj se dogaja tam preko Rena, kdo se skriva v onostranskih gozdovih in dolinicah.

Princu Petru, razboritemu in mlademu častniku, to brezplodno postopanje nikakor ni ugajalo, saj je videl, da ne rodi nikakega uspeha. Zato se odloči in javi poveljniku čete, da pojde preko Rena, kjer se hoče prepričati, kaj se tamkaj pripravlja. Poveljnik mu je odločno odsvetoval, češ, da je tako podjetje prenevarno in da ne more prevzeti odgovornosti, če se mu kaj pripeti. Ker princ le ni odnehal, se je slednjič s težkim srcem vdal. Kot blisk je šla novica po taborišču; ostali častniki so mu z vso zgovornostjo branili, toda Peter je ostal pri svojem sklepu. Čisto drug vtis je napravilo drzno podjetje na vojake, ki so odslej z občudovanjem zrlili na mladega oficirja, dasi so ga doslej smatrali zgolj za elegantnega gospoda, ki je vaje vse bolj salo-

nov kot trdega vojaškega življenja in ki ga je le zdolgočasnost ter želja po spremembi lagodnega življenja privedla v njih vrste. In marsikateri teh plečatih in robatih dragoncev je s spoštovanjem zrl na mladega oficirja ter se mu ponudil za spremstvo. Ali Peter je vsakemu odbil, češ, sam se bo najlažje skrival in zato največ zvedel.

Napočila je temna noč. Po Renu so se pripodile megle in z gosto kopreno zagrnile oba bregova. To je bilo kot naročeno za to podjetje. Princ Peter je odjezdil iz tabora precej daleč navzgor, kjer je bil pritrjen tostran reke brod. Z njim je šel vojak, večš temu prevozilu; prepelje naj ga na ono stran ter se vrne nato z brodom zopet na levi breg.

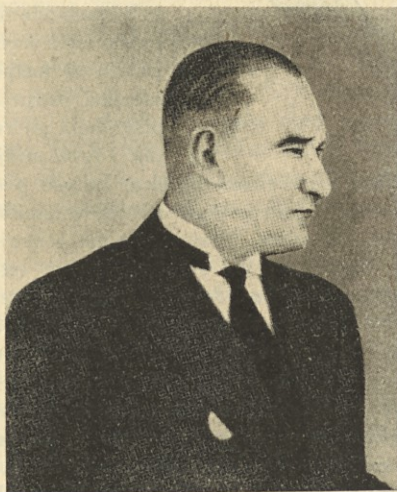
(Konec prihodnjč)

O ATATÜRKU

Predsednik turške republike se je prej imenoval Mustafa Kemal. Njegovi vojaški uspehi so mu prinesli toliko slave in imenovanj, da so mu že 1921. l. vzdeli ime liva (general) Mustafa Kemal paša. Ko je istega leta grška vojska pridrla do Ankare, je odnesla turška vojska pod poveljstvom Kemal paše dve zmagi nad Grki. Turška narodna skupščina mu je nadela tedaj ime Gazi, kar znači toliko kot zmagovalec. Ko je pozneje izvedel toliko reform v svoji državi, ga je ljudstvo iz hvaležnosti imenovalo Kemal Atatürk (oče vseh Turkov).

Koliko časa je Kemal Atatürk predsednik republike?

Po turški ustavi iz l. 1924. voli Turčija svojega predsednika vsako četrto leto. Za prvega predsednika je bil izvoljen Mustafa Kemal l. 1923. (torej pred sprejetjem ustave). Potem je bil on stalno izbran vsa naslednja leta 1927., 1931., 1935.

Kemal Atatürk.

Kdaj je proglašena turška republika?

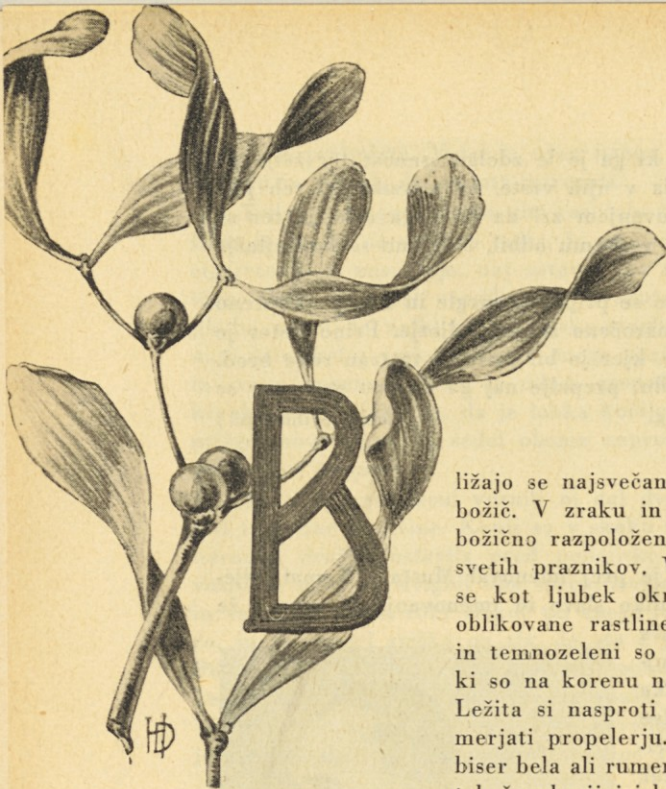
1. novembra 1922, po odstavitvi poslednjega sultana Mohameda XI.

Odklej je Ankara turška prestolnica?

Ankara je staro mesto, ki je obstajalo že v starem veku. Najprej je bilo to mesto proglašeno za sedež turške nacijske vlade l. 1920., a nato tri leta pozneje pod Kemalom za prestolnico turške republike.

Ali je Ankara večja od Carigrada?

Carigrad, prestolnica bivšega turškega cesarstva, je večji od Ankare. Po številu prebivalstva iz l. 1934. je na Turškem največje mesto Carigrad s 700.000 prebivalci, nato sledi Smirna s 154.000 in šele na tretjem mestu je Ankara s 100.000 prebivalci.

VIKTOR PIRNAT:

BOŽIČNA DRUŽICA

ližajo se najsvetanejši dnevi v letu, pred vrati je čestiti božič. V zraku in v ljudskih srcih že vlada neko predbožično razpoloženje, od vsega, kar nas obdaja, veje dih svetih praznikov. V izložbenih oknih mestnih trgovin so se kot ljubek okrasek pojavili šopki ali vejice čudno oblikovane rastline. Temnozeleni so njeni vejnati peclji in temnozeleni so koncem njih podolgovati ovalni listki, ki so na korenu najožji. Samo dva listka na vsaki vejici. Ležita si nasproti in če sta iztegnjena, bi jo mogli primerjati propelerju. Včasih sedi med njima kot dragocen biser bela ali rumenkasta jagoda grahove debeline. Da tudi tak šopek sijaj izložbe še poveča, so mu z bronco nadeli zlato ali srebrno obleko. In vse prenese. V naravi kljubuje mrazu in vročini, ostaja večno zelena in tudi v izložbi ali kot okras v sobi ostaja čvrsta in lepa dolge mesece. Vsako leto nas s svojim nenavadnim pojavom znova razveseljuje o božiču in ob zatonu starega leta. Tudi pri nas se je vsaj po mestih že udomačila kot del božičnega okrasja.

Kdo je ne pozna? Meščanu je ljuba, kmetu škodljiva, a ptičarju koristna, ker si iz njenih jagod pripravlja nesrečne limanice.

Pojdite na izprehod, ozrite se po gozdnem in sadnem drevju! Le iglovec se zdaj bohotijo s svojim zelenjem, pozna jesen je drugod obrala vse listje, ki rumeno in rjavo razpada na mokrih tleh in gnoji drevo, ki ga je prej krasilo. Visoko na golih drevesnih vejah in včasih tudi tik ob deblu pa se kaj pogosto šopiri bujno zelenje v košatem šopku. Stopite bliže: tod le zeleni listi na trdih pecljih, drugod same rumenkaste jagode ali pa oboje pomešano. Kar prijetno vpliva na opazovalčevo oko. Manj ljuba je lastniku onega drevja, iz čigar sokov se rastlina hrani in živi iz dneva v dan, iz leta v leto, vedno sveža in zelena.

O m e l a (*Viscum album*; imela, ljepak, mela; die Mistel) je zajedalka. Svoje korenine zarine v drevesno deblo oziroma v deblo njegove veje in srka soli, ki jih drevo zbira zase. Ker njene korenine les preluknjajo, je oni del za mnoge stvari neuporaben. Tak les je tudi grčav in se težko kolje. Razumljivo, da lastniku drevja ni prav dobro došla. Naseli pa se običajno na težko dostopnih mestih. Pa če si ji tudi polomil vse vejice, koreninje je ostalo v deblu in naslednje leto odžene znova. Tako mene že skozi leta vedno ista drevesa zalagajo s tem božičnim okrasjem.

Najdemo pa omelo povsod, v gozdu in v sadovnjaku. Posebno ljubi listnato drevje. Jablana, hruška, breza, lipa, topol in javor ji nudijo varno zatočišče. Prav rada se drži tudi naših hrastov. Vendar na hrastih njene korenine ne prodro skozi drevesno skorjo v živo staničje. Morda je skorja pretrda ali

pa čreslovina zajedalko ovira pri vkoreninjenju. So pa hrasti, ki imajo prav malo čreslovine, tako da je njihov želod celo užiten. Ima prijeten okus, ki spominja na oreh. Na takih hrastih se omela posebno rada naseli in tako nekako označuje drevo, čigar želod je užiten. To so vedeli že davni rodovi in so hrast cenili kot sadno drevo.

V mnogih sadovnjakih sem videl omelo v dosegu rok. In ostala je tam spomladi in jeseni, mešala se je med drevesni cvet in sad in preživljala je oboje in rod za rodom. Čudil sem se sadjarjevi malomarnosti.

Posebne vrste omel rasto le na smreki, mecesnu in na cedri, druge zopet le na jelki. Omelino seme vzkali celo na preperelih plotovih in na črepinjah. V venezuelskih kavinih plantažah so našli na drevju tudi neke vrste omelo. Njene jagode vsebujejo precejšnjo množino kavčuka, ki ga iz njih tudi pridobivajo. Neki strokovnjak je naštel skupno 37 vrst omel.

Saj se razločijo tudi na zunaj. Drugačne so moške in drugačne ženske omele. Na njihov razvoj in na njihovo lice vpliva tudi drevo, ki jih neprosto-voljno hrani. Ponekod vise listki ohlapno kot zajčji uhlji, drugod štrle zdravo in izzivajoče kot bi bili poškrobani. Tudi lepljivi jagodni sadeži se zgnetejo tod v debel kobulj, tam zopet samevajo poedine jagode.

Za razmnoževanje ljubke zajedalke skrbe ptiči in žuželke. Slednje izvrše oprašenje. Večji delež imajo ptice. Zobljejo slastne omeline jagode — pred-vsem drozgi — in odlagajo neprebavljivo semenje z blatom. Siti drozg si po omelini pojedini snaži svoj olepljeni kljun ob deblo in pušča med vejami semenje. Dognano pa je, da seme ne vzkali, če je bilo le nekaj dni v temi.

Že v starem veku je ljudstvo smatralo omelo za sveto rastlino. Pripisovalo ji je tudi čudežne moči. Saj je Enej z omelino vejico odprl vrata v podzemlje.

Galskim svečenikom, druidom, sta bila najsvetejša omela in drevo, ki je na njem rasla, če je bil to graden (*Quercus sessiliflora*; črepinjek; bub, gradun, česvina; die Wintereiche). Ta pa se je našel le redko. Svečenik je splezal na hrast in z zlatim srpom odrezal omelo, jo zavil v svoj beli plašč ter jo uporabljal le pri posebnih bogoslužjih. Baje je prinašala onim, ki so bili z njo obdarjeni, srečo. Tako poroča že Plinij.

Srečo prinaša menda še danes, ker v sosednji Avstriji kaj radi obešajo otrokom kot talisman*) trikrat blagoslovljen list omele, ki naj jih varuje pred čarovnijo. List pa se mora obnavljati ob mlaju z določenimi tajinstvenimi izreki, sicer izgubi svojo čarobno moč. Ponekod trde tudi, da je mogoče z omelino vejico, ki je zrasla na leskovem grmu, odkrivati zakopane zaklade kot z bajalico.

V posebni časti je bila omela od nekdaj v nordijskih deželah. Pravljica o njihovih bogovih pripoveduje, kako je omelina vejica v Hödurovih rokah usmrtila sončnega boga Baldura. Čim je pričelo krščanstvo prodirati v pogan-ske nordijske dežele, je stara izročila oblikovalo po svoje. Spomin na stare bogove je živel med narodom dalje v novih svetnikih ali v zlih duhovih. S tem so dobile tudi bogovom posvečene rastline drug pomen in druga imena. Povsem prizanešeno ni bilo niti omeli, čudotvorni rastlini. Spreminjala je po onih deželah imena, pomen pa je v bistvu ostal isti. Skrivnostna, tajinstvena roža.

Še v poznem srednjem veku je morala v ljudstvu tičati prikrita bojazen pred to rastlino. To sklepamo iz stebriščnih glav romanskih cerkva, na katerih

*) svetinja, ki daje posebno moč.

so bogato upodobljene rastline domačega kraja, ki so imele najbrž tudi bogočastni pomen. Med veje vpletene spake so brez dvoma predstavljale zaklete duhove. Nikjer pa ni sledu po upodobljeni omeli, čeravno so baš njene oblike izreden primer za okrasje. Kamnoseki se je za to očitvidno niso upali uporabljati.

Verski kult stare dobe je omelo na hrastih močno skrčil, skoro uničil. Kasneje so krščanski gorečniki omelo, oziroma drevo, na katerem je rasla, enostavno posekali. In tako stojimo pred dejstvom, da v Skandinaviji in v Angliji omelo sploh več ni. Pa prav tam jo največ in najbolj uporabljajo za božične in novoletne svečanosti. Morajo jo uvažati.

V Franciji je omela še danes rastlina, ki prinaša srečo kot štiriperesna deteljica. Na novega leta dan, ki ima tam mnogo večji pomen kot božič, se ljudje pozdravljajo z vzklikom: »Au gui l'an neuf!« (»Omeli bodi posvečeno novo leto!«)

Morda je tudi v našem človeku tiha želja po sreči, ki naj mu jo na božič in za novo leto prinese omela, zato si diči z njo izložbo in dom. Pa če bi ji odrekli tudi vse čudežne moči, ki so ji jih pripisovali stari, to ji moramo priznati, da je ljubeč in drag okrasek naših domov v pustih zimskih dneh ter prijetna nam božična družica.

Dr. PAVEL BREŽNIK:

PO ANGLEŠKIH ŽELEZNICAH

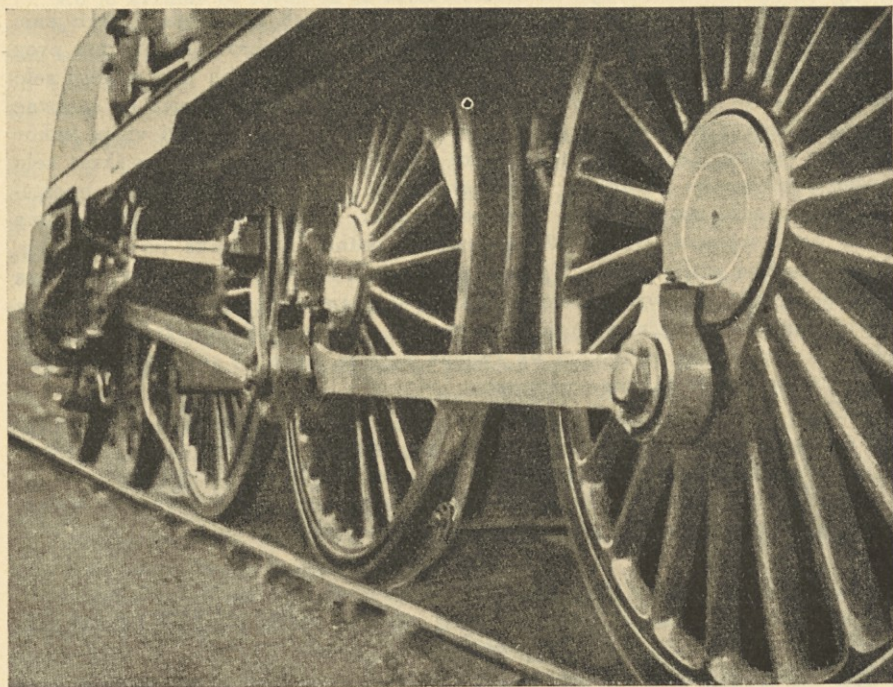
Dežela, v kateri so bile zgrajene prve železnice, si šteje v čast, da ima najhitrejšo, najudobnejšo in najvarnejšo vlake na svetu. To tudi potnik takoj opazi, ko sede na angleški vlak v pristanišču, kjer se je izkrcal.

Vsi vlaki imajo brez izjeme samo 1. in 3. razred, a prevozna cena je za vse vlake ista. 2. razreda v Veliki Britaniji sploh ni, 3. razred pa s svojimi udobnimi, širokimi baržunastimi sedeži prav nič ne zaostaja za 1. razredom naših vlakov. Razlika v udobnosti potovanja je torej med britanskimi in celinskimi železnicami precej velika. Cena voznih listkov je v našem denarju približno en dinar za km v 1. razredu in 70 par za km v 3. razredu. Ekspresni vlaki (express trains) se imenujejo brzovlaki, ki vozijo na velike razdalje med važnejšimi kraji in se sploh ne ustavljajo, ali pa le redko. Osebnostne vlake ali navadne brze vlake imenujejo »mail trains«, to je poštnostne vlake. Tako se na primer imenuje brzec, ki vozi iz Dovera v London »the Dover mail«. Dovtipni Angleži so krstili nekatere teh vlakov s posebnimi imeni. Tako na primer se imenuje ekspresni vlak, ki ima zvezo s parobrodi, prihajajočimi iz Irske, in ki dirka na severozapadni železnici le z malo pristanki iz Holyheada v London, »the Wild Irishman« ali »Divji Irek«.

Kar se tiče hitrosti, so vlaki v Veliki Britaniji prvi na svetu. Najhitrejši svetovni brzec je oni, ki vsak dan predirka razdaljo 123 km med Swindonom in Paddingtonom v 65 minutah, to je s poprečno hitrostjo 114, 720 km na uro. Slavna sta dva brzca, ki vozita dnevno med Londonom in Škotsko in se na razdaljo 630 km niti enkrat ne ustavita. To sta »Leteči Škot« (The Flying Scotsman) in »Kraljevi Škot« (The Royal Scot). Ker pa lokomotiva na takšno razdaljo ne more voziti dovolj vode s seboj, a bi črpanje vode na kakšni postaji zakasnilo za nekaj minut, so na razdaljo več km sredi proge zgradili med tračnicama betoniran jarek, napolnjen z vodo. Ko vlak privozi do njega, spusti strojevodja črpalko v vodo in jo črpa, ne da bi zmanjšal vlakove hitro-

sti. 108 angleških vlakov vozi na razdaljo več kakor 160 km, ne da bi se na potu ustavili.

Če človek gleda angleške lokomotive, ne napravljajo baš vtisa, da bi bile zelo hitre. Izgledajo nekako starinske, kajti manjka jim »linija«. Toda ko sedete v vlak in vam že po treh ali štirih pubih iz dimnika doseže veliko hitrost, spoznate, kako neverjetno močni so ti stroji. Zdi se vam, kakor bi nekdo od zadaj vlak porinil z vso silo naprej.

Kolesje angleške lokomotive.

Oglejmo si še nekaj zanimivosti iz organizacije angleških železnic. Leta 1925. so praznovale angleške železnice stoletnico obstoja in takrat so v Darlingtonu priredili silno zanimivo železniško spominsko razstavo, kajti lokomotiva, ki jo je bil zgradil George Stephenson, je vozila julija 1. 1825. prvič na progi med Darlingtonom in Stocktonom.

Železnice v Veliki Britaniji so vse v zasebnih rokah, a pod nadzorstvom trgovskega ministrstva. Obstojajo štiri velike družbe. Fiksno nastavljenih uradnikov v našem smislu angleške železnice nimajo. Vse uradništvo, od nižjih do višjih uradnikov, in deloma do najvišjih, ima z družbo pogodbo z odpovednim rokom. Penzije ne plačuje nobena angleška železniška družba. Stvar uradnika je, da skrbi za svojo bodočnost, kakor tudi za bodočnost svojcev na ta način, da se zavaruje pri kakšni zavarovalnici. Železnica je odgovorna samo, če se kak uradnik ponesreči v službi.

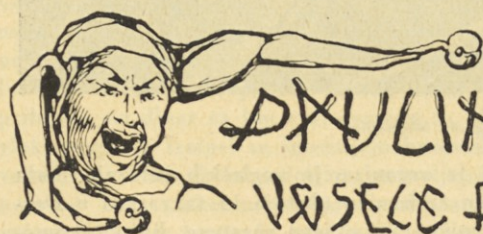
Prav posebno je treba omeniti in pohvaliti mirno vljudnost uradnikov napram občinstvu. Rade volje in prijazno dajejo informacije. In lahko si mislite, da imajo v Londonu za časa sezone pri izredno velikem tujskem prometu odgovarjati na vsa mogoča in nemogoča vprašanja.

Prometno uradništvo angleških železnic se vzgaja za svojo službo že od zgodnje mladosti. Na vseh kolodvorih je videti mlade ljudi (boys), ki z velikim veseljem in ljubeznijo opravljajo svoj posel. Čiščenje kolodvorov in vlakov, postavljanje svetilk in nabiranje drugih manjših poslov, vse to je večinoma delo teh mladih ljudi. Navadno so uniformirani in nastopijo pozneje, ko dorastejo, službo nosačev. Nosači tvorijo kader za nižje prometne uradnike. Iz njih srede jemljejo pozneje sprevodnike in preglednike, a bolj sposobni dobijo tudi mesta načelnikov na manjših postajah.

Za udobnost potnikov je na angleških železnicah čim najbolj skrbjeno. Elektrifikacija napreduje in s tem tudi snažnost. Za enkrat je 2252 km prog poelektrenih. Vstopanje v vlake kakor tudi izstopanje iz njih je v Angliji zelo udobno, mnogo prijetneje kot na drugih železnicah, kajti tračnice so speljane po skoraj meter globokih zarezah, tako da je peron skoraj v isti višini kakor so vrata vagona. Za dame in stare ljudi odpade torej nerodno in večkrat zelo mučno penjanje po vagonskih stopnicah. To bi se pri nas tudi lahko upoštevalo pri zgradbi novih postaj, oziroma peronov. Vsak potnik 3. razreda ima pravo na brezplačni prevoz 50 kg prtljage, potnik 1. razreda pa na 75 kg, ki se jo odda v prtljažni voz. Prtljaga mora imeti listek z napisom potnikovega naslova, oddajne in končne postaje. Potem se potniku ves čas vožnje ni treba brigati zanj, na končni postaji jo prevzame. Vozne listke odvzame sprevodnik že v vlaku pred prihodom na končno postajo, tako da se odtok potnikov s kolodvora vrši popolnoma nemoteno.

Edino, kar je za potnika neprijetno, je to, da je po postajah toliko oglasov in lepakov, da je zelo težko najti ime postaje. Najbolje je še, da gleda na svetilke, posebno ponoči, ker je na njih ime skoraj povsod pisano.

K sklepu še omenim, da so železniške nesreče v Angliji tako zelo redke, da se le izjemoma zgodi, da se kakšno leto kdo ponesreči.

JOŠ BRINAR

PAVLIHA IN NJEGOVA
VSELE PUGLOVČINE

IX. PAVLIHA NA POTI V VERŽEJ

STRAH PRED VOLKOVI.

Korotan je bil Pavlihi zamrzel; zato se je vrnil v domačijo. A tudi življenje v rojstnem kraju mu je kmalu zagrenilo; zakaj njegovi bratrance in drugi znanci, opazivši, da se je vrnil praznih rok domov, so ga zbadali, kjerkoli in kadarkoli so mogli. Bedaka nikjer ne spoštujejo, najmanj pa še v rojstnem kraju. To je spoznal tudi Pavliha, in zato je povezal culo ter odpotoval na tuje, še preden je pritisnila zima.

Priromal je v Haloze, kjer je prenočil pri nekem krčmarju, ki se je rad bahal s svojo neustrašenostjo; pa tudi kot velik šalež je slovel daleč naokoli.

Nekega večera, ko je bila že trda tema, so prijezdili pred krčmo trije

trgovci; prihajali so preko Sotle iz Zagorja ter so bili namenjeni v Ptuj po kupčijskih poslih. Povprašali so, ako morejo v krčmi prenočiti. Krčmar jim je rad ustregel, vendar pa jih je, blebetav in zvedav kakor je bil, začel izpraševati, odkod prihajajo in kako da jih je zajela noč v tej samoti.

»Trda nam je že predla nocoj!« so odgovorili trgovci. »Ko smo jezdili sèm od Sotle, nas je napadel velik volk; dolgo smo se morali otepati in braniti, da smo odpodili mrcino. Zato smo se tudi toliko zakasnili.«

Ko je krčmar to slišal, se je začel hrustiti in trgovce zasmehovati: »Ej, to ste mi junaki! Trije možaki pa se ustrašite enega samega volka! Ako bi jaz sam opolnoči jezdil čisto po samoti, in me napadejo, magari trije volkovi, pa jih sam sklatim in namlatim.« Tako se je krčmar rogal in dražil trgovce ves večer, dokler se niso odpravili spat.

Pavliha je prenočeval v isti sobi kakor trgovci. Ker je tudi njemu prese-dalo, da se je krčmar toliko širokoustil in norce bril iz gostov, zato je dejal trgovcem: »Ljubi prijatelji, naš krčmar je velik gobezdač in bahač. Pa če vam je všeč, mu jaz táko zagodem, da mu bo za zmerom zvonilo po kosmatih ušesih!«

Trgovcem je bilo kajpak, to zelo pogodu; zakaj hudo jezo so kuhali zaradi krčmarjevega zbadanja. In Pavliha jim je dejal: »Le odjezdite jutri na Ptuj po vaših opravkih! A ko se boste vračali, oglasite se zopet v le-tej krčmi! Medtem bom jaz vse pripravil, da jo pošteno zagodemo gobezdaču!«

Trgovci so zarana, kakor domenjeno, odjezdili ter so pred odhodom poplačali tudi Pavlihov dolg, kolikor mu ga je bil krčmar doslej že zakrajdal.

Ko so trgovci že dirjali navzdol po klancu, jim je krčmar še klical od daleč, krohotaajoč se za njimi: »Gospoda, če spet srečate kakega volka, le uberite ga nazaj v zavetje moje strehe!«

»Hvala za vaše opozorilo, gospod krčmar! Ako nas volkovi požró, se nam itak ne bo treba vračati pod vašo streho.«

Pavliha se je po odhodu trgovcev odpravil na Donačko goro; zakaj po tamkajšnjih gozdovih so se zmerom klatili volkovi. Posebno na zimo so pritisnili bliže k seliščem. Pavlihi se je kmalu posrečilo, da je ubil orjaškega sivca. Ker je bil že hud mraz pritisnil, je tudi ubiti volk do trda zmrznil, in Pavliha ga je potisnil v vrečo in se vrnil z njim v krčmo.

Medtem so se bili že tudi vrnili trgovci iz Ptuja, in krčmar jih je zopet ves večer zbadal, češ, kako so spet kaj bežali pred volkom, ali so se jim močno hlače tresle, in kar mu je še prišlo takih zbadljivk na konec. Pod večer je prisedel za mizo k trgovcem tudi Pavliha, skrivši poprej vrečo z volkom v temen kot. »Nocoj izbedačimo čeljustača, boste videli!« je zašepetal trgovcem in jim pomenljivo namignil.

Ko se je krčmar odpravil spat ter je tudi družina že odšla leč, je privlekel Pavliha skritega volka iz kota in ga spravil v kuhinjo. Tu ga je podprl tako, da je stal kakor živ pokonci; odprl mu je na široko čeljusti in potisnil v žrelo par otroških copat.

Nato se je vrnil v sobo k tovarišem in je zaklical: »Ej, krčmar, ej, vinotok zaspani!«

»Kaj pa je? Ali vas je volk napadel, kali?« se je oglasil krčmar, ki še ni bil zadremal.

»Eh, ljubi krčmar,« so mu prijazno odgovorili, »od žeje so se nam osušili jeziki. Naj nam dekla prinese vsaj požirek vode iz kuhinje!«

Krčmar je ukazal dekli, naj vstane in prinese gostom vode iz vedra. Ko je dekla stopila k ognjišču in prižgala smolnjačo, je ugledala volka in copate

v široko odprtem žrelu. Prestrašila se je tako, da ji je padla goreča trska na tla ter je urno zbežala na dvorišče, da bi ušla strašni zverini.

Pavliha pa in njegovi tovariši so kmalu zopet začeli moledovati za vodo. Krčmar, misleč, da ga dekla ni slišala, je zdaj poklical hlapca, naj prinese gostom vode. Ročno je vstal, a hoteč užgati trsko, je ugledal volka ob ognjišču. In ker je videl copate moleti iz žrela, je mislil, da je zver požrla deklo. Groza je obšla hlapca ter je kar prek burkelj in loparjev planil v klet. Pavliha in njegovi tovariši trgovci so začeli ropot in so se muzali: »Dobro teče naša igra, haha!«

Čez nekaj časa so trgovci novič začeli klicati, naj vendar krčmar vstane in jim dá piti; saj bi si radi sami šli po vode, pa ne vedó, kod se gre v kuhinjo. Krčmar si je mislil, lej ga šmenta, kako trdno spita dekla in hlapec; pa si je prižgal luč in godrnjajoč odmotovilil v kuhinjo. Ko je ugledal ob ognjišču volka z otroškimi copatami v žrelu, je zavpil na vso sapo: »Na pomoč, prijatelji! Pomagajte!«

Trepetajoč po vsem telesu, je prihitel krčmar v sobo in vpil: »Pomagajte, prijatelji! Grozna zver stoji v kuhinji! Otroke, deklo in hlapca je pošast že požrla!«

Pavliha in trgovci so bili takoj pripravljeni in so spremili prestrašenega krčmarja v kuhinjo. Kmalu je prišel tudi hlapec iz kleti in dekla z dvorišča. Tudi gospodinja je vstala in prihitela z otroki gledat, kaj pomeni krik in lomast. Tako se je naposled zbrala v kuhinji vsa družina. Zdaj je Pavliha pristopil k ognjišču ter je brcnil volka, da se je zvrnil po tleh. Tu je zdaj ležala ubita mrcina, moleč vse štiri od sebe.

»Očka krčmar, lejte, saj je vendar trd in mrtev ta vaš volk!« je dejal Pavliha. »Pa čemu potem tolik vik in krik? To ste mi junaki! Ali mar tudi mrtvi volkovi grizejo, da se skrivate še pred poginulo mrcino po vseh kotih? Ste li že pozabili, kako ste se pred nekaterimi dnevi hrustili, da se ne ustrašite niti treh volkov in se jih upate obvladati? Ej, lejte si bahača-gobezdača!«

Spoznavši, da so ga gostje grdo na osla postavili, se je krčmar potuhnil in se močno osramočen odmuzal v posteljo. Sram ga je bilo pred družino in trdno je sklenil, da se odslej ne bo več bahal s svojim junaštvom. Trgovci pa so se smejali in hahljali, da so jih solze polivale; a zjutraj so poplačali zapitek zase in za Pavliho ter so odjezdili dalje po svetu.

KAKO SO VARAŽDINCI ZAJCA LOVILI, PA MAČKA UJELI.

Tudi Pavliha je vzel zopet pot pod noge. A preden jo je mahnil čez Slovenske gorice, je hotel še malko pogledati, kaj delajo bratje Varaždinci. V Varaždinu so krznarji takrat pripravljali veliko slovesnost; z vsem mogočim so se že bili založili za pojedino, samo divjačine jim je manjkalo; zaradi debelega snega je bilo težko dobiti kakega zajčka. To je vedel tudi Pavliha, ki se je baš takrat nastanil v prvi krčmi varaždinski. Naprosil je kuharja, naj mu preskrbi zajčjo kožo. Kuharju se je ročno zdelo, da gre za kako norčavost, in ker je sam rad norce bril, zato je ustregel burkežu in mu dal zajčje krzno. Pavliha je nato ujel krčmarjevega mačka, ga zašil v zajčjo kožo in ga potisnil v staro vrečo. Sam se je oblekel v kmečko obleko, v kakršnih prihajajo Zagorci v mesto, pa se je vstopil z vrečo na trg.

Ko je prišel prvi mojster krznar mimo, ga je vprašal Pavliha: »Gospod, ali kupite zajca? Imam ga tule v vreči živega, more še letati!«

Ponudba je bila krznarju kakor nalašč. Otipal je divjačino v vreči, in ker se mu je zdelo, da je žival velika in tolsta, je plačal Pavlihi, kolikor je le-ta

zahteval. Štiri groše za zajca in dva beliča za vrečo, v kateri je bil zavezan, to se mu je zdelo za te trde čase zelo poceni. Vesel je odnesel kupec divjačino na dom cehovskega načelnika, kjer so bili krznarji zbrani.

»Zajec, živ zajec!« je glasno vzkliknil ter visoko dvignil zavezano vrečo. »Ako vam je prav, gospodje, odnesem zajca ven na vrt, da si napravimo lov za kratek čas, preden žival spečemo!«

To je bilo zbranim krznarjem jako všeč, pa so se zbrali z drhaljo psov in z raznimi pihavniki na vrtu zadaj za hišo. Psi so že nestrpno lajali, in zato je krznar razvezal vrečo. Divjačina je puhnila iz vreče in tropa psov jo je ulila v sled. Zajec jo je cvrl prek vrta, a psi so bili še hitrejši in že bi ga bili skoraj zgrabili, ko jim je nenadoma smuknil na drevo. Z rogovil je zapuhal nad pse ter se jezo oglasil: »Mjav, mjav!«

Ko so krznarji začuli mijavkanje, so se jim pobesili nosovi; zakaj taka zajčja pečenka se jim je gnusila. »Kdo je predrznež, ki nas je tako nesramno na led speljal?« je vzkliknil načelnik ceha. »Hitite in zgrabite predrzneža, ki nas je tako grdo nasukal s tem mačkom!«

Toda krznarji so se zaman trudili, da bi našli in ujeli Pavliho; zakaj navihanec je bil medtem že slekel seljačko obleko ter si spet oblekel svoja navadna oblačila, tako da ga ni nihče prepoznal. Varaždinske krznarje pa še dandanes radi dražijo z zajcem, ki zna po drevju plezati. (Dalje.)

MLADI PIŠEJO

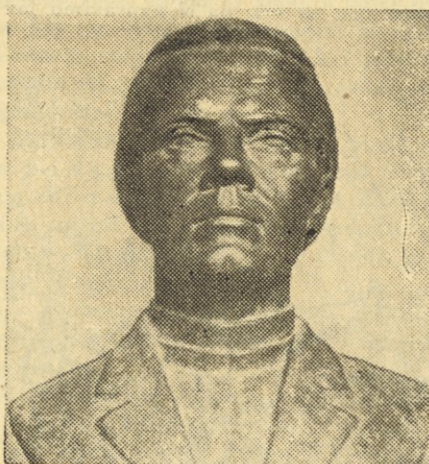
SPOMIN NA GREGORČIČA

Cenjeni gospod urednik!

Dovolite, da tudi jaz, čeravno malo pozno, prispevam k proslavi tridesetletnice smrti nepozabnega in oboževanega pesnika Simona Gregorčiča.

Moja mama, Irena Firm-Slemenšek, sedaj učiteljica v Radvanju pri Mariboru, je imela kot dijakinja goriškega učiteljsiža večkrat čast, govoriti osebno s pokojnim pesnikom Simonom Gregorčičem. Ob neki taki priliki ga je na-

prosila, da bi ji napisal par vrstic za spomin v njeno spominsko knjigo. Pokojni pesnik je radevolje in takoj ustregel prošnji moje mame in napisal na zadnjo stran njene spominske knjige sledeči verz, ki še ni bil objavljen in vam ga z dovoljenjem moje mame pošiljam v objavo v »Razorih«.

V SPOMIN!

*Starina sivih let,
ki motri kvarni svet,
naroča vam srčno:
»Oj čuvajte skrbno
si lic, še bolj si duše cvet.
Vesel potem vas bode svet,
še bolj veselo pa nebo. —
Daj Bog tako!«*

Simon Gregorčič.

Na Gradišču, ...

Imenovani pesnik je okrasil naslov in eno veliko začetno črko in podpis, kar je razvidno iz rokopisa v spominski knjigi, o čemer se lahko prepričate pri gospodu Mile Hrovatu, profesorju na gimnaziji v Kranju.

FIRN VLADIMIR, drž. klas. gimn. v Mariboru.

PO JUGOSLAVIJI

Ob koncu šolskega leta 1936 je napravil P. J. S. velik izlet po Jugoslaviji. Že mesec pred izletom smo o tem govorili in se prijavili.

16. maja zvečer smo se zbrali na kolodvoru, kjer nam je postajenačelnik pokazal naš vagon. Ob 8. uri še zadnji pozdrav in že smo brzeli proti Zidanem mostu. V začetku vožnje smo bili zelo dobre volje. Kvartali smo, prepevali ter čitali »Očištanega ježa« in »Koprive«. V Zidanem mostu je že marsikateri pogledal v svoj nahrbtnik, kaj so mu dali doma na pot. Ko pa smo se odpeljali iz Zagreba, smo postali zaspani. Nekateri so zlezli na mreže za prtljago, drugi pa so zaspali na klopeh.

Drugi dan sem se zgodaj zbudil. V vagonu je bilo še vse tiho. Dan je bil oblačen. Čim bolj smo se bližali Beogradu, tem več nas je stalo na hodniku vagona. Ob 6. uri smo se približali Zemunu in kmalu zdrdrali čez most na beograjski kolodvor. Ogledali smo si Beograd in se zvečer odpeljali na jug.

Zbudili smo se v bližini Kumanova. Dan je bil lep. Tega smo se vsi veselili. Dopoldne smo se pripeljali v Skoplje. Tam nas je čakal neki profesor, ki nas je peljal v gimnazijo, kjer smo imeli prenočišče. Po kosilu smo bili prosti in smo to priliko porabili za ogled mesta. Razdelili smo se v več skupin. Nekaj nas je šlo takoj v turški del mesta. Tam smo občudovali trgovce, ki so imeli svojo robo kar na cesti in so jo z glasnim vpitjem hvalili. V nekem muzeju smo se združili z ostalimi ter šli skupaj k džamiji. Ko smo si dobro ogledali ta del mesta, smo odšli preko Vardarja v novi del Skoplja in nato v kavarno na sladoled. Po sladoledu hajd na promenado. Po večerji smo šli počasi v gimnazijo.

Zbudili smo se sveži in odpočiti. Hitro na postajo, odkoder smo se odpeljali proti Kosovski Mitrovici. Kmalu za Skopljem smo se ločili od ozkotirne ohridske železnice in zavili v sotesko. Iz te soteske smo prišli na Kosovo polje. Peljali smo se mimo starih vasi in se končno pripeljali v Kos. Mitrovico. Bilo je zelo vroče in zato ni bilo prav prijetno hoditi z nahrbtniki po mestu. Na srečo smo kmalu našli hotel, kjer smo imeli naročeno kosilo. Popoldne smo morali v najhujši vročini na Zvečan. Pot je bila dolga in strma, tako da smo bili vsi mokri in utrujeni. Ko smo tako hodili proti vrhu, smo mislili, da delamo generalno skušnjo za prstovoljca v Abesinijo. Čez eno uro smo končno dospeli upehani na vrh. Tisti, ki so nas prehiteli in so se že odpočili, so se nam smejali. Toda tudi mi smo se kmalu odpočili. Razgled je bil lep. Pod seboj smo videli Kos. Mitrovico in rudniško tovarno Trepča. Ob 5. uri smo se odpeljali z avtobusom v manastir Dečani. V Dečanih so nas prijazno sprejeli. Večerja se sicer ni kaj prida prilegla našim želodcem, ker te hrane nismo bili vajeni, toda sladko vino in liker je potolažil naše duše.

Džamija v Skoplju.

Zvečan.

Po dokaj burni noči so nas zbudili. Ponoči smo namreč imeli v posteljah neljube goste in marsikdo je postal žrtev teh živalc. Po zajtrku smo šli v staro cerkev. Pokazali so nam razne freske, roko nekega carja ter svečo, ki jo je darovala carica Milica po Kosovski bitki. Iz Dečan smo se odpeljali v Peć. Tam smo si ogledali patrijarhijo in se

nato odpeljali po Rugovski soteski proti Čakoru. Soteska je na nekaterih mestih tako ozka, da gre cesta skozi predore. Po dolgi vožnji v soteski in nato po divji dolini smo končno dosegli najvišjo točko ceste. Prelaz se imenuje Čakor. S prelaza smo imeli krasen razgled. Na vsaki strani prelaza je bila dolga dolina, obdana z visokimi gorami. Toda kmalu smo morali naprej. Peljali smo se po dokaj lepi cesti k Limu. Po neštetih serpentinah smo dospeli v dolino, se v neki vasi ustavili in najedli. Tu smo prvič videli

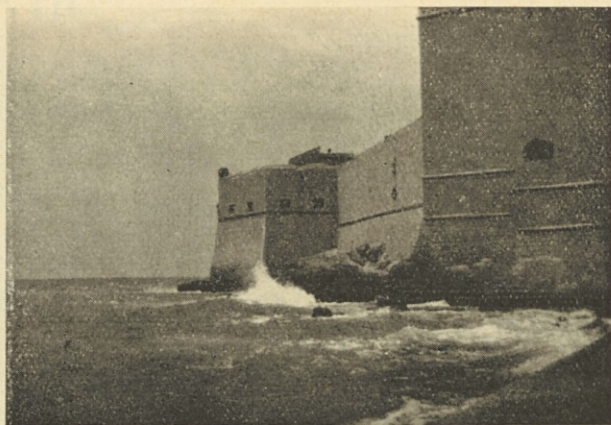

Čakorski prelaz obdan z visokimi gorami.

črnogorsko nošo. Od te vasi smo se peljali ob Limu do Andrijevice in od tam zopet navzgor. Cesta je bila za črnogorske razmere dobra, toda nekaterim železnicarjem tovarišev tresenje avtobusa ni bilo všeč in so se začeli pritoževati. Seveda je moral avtobus ustaviti in lastnik takega železnice si je ob cesti olajšal bolečine.

Kraji so tu divji in zelo malo naseljeni. Vas sestavlja par lesenih hiš, kritih s slamo. Peljali smo se zopet čez neko sedlo in naprej proti jugu. Rastlinstva je bilo vedno manj in končno smo se vozili med samim skalovjem. Tu pa tam je še stal kak grmiček. Zvečer smo se pripeljali v Podgorico.

Naslednji dan smo šli v neko džamijo, kjer nam je muslimanski duhovnik razlagal razne stvari o islamu. Nato je še pokazal, kako molijo. Iz džamije smo šli na vojaško slavo, kjer so nas prijazno sprejeli in pogostili. Popoldne smo naredili še nekaj fotografskih snimkov starega mesta in reke, ter se nato odpeljali proti Cetinju. Peljali smo se zopet v gore in videli v daljavi Skadarsko jezero. Nato smo se ustavili v Reki Crnojević, kjer smo videli parnik, ki vozi po jezeru. Okoli 3. ure smo prišli v Cetinje. Cetinje leži v nekakem gorskem kotlu, obdanem z vseh strani z gorami. V Cetinju smo si ogledali stari dvor, kjer smo videli noše in mnogo starih slik vladarjev. Iz dvora smo šli v neki paviljon, kjer smo si ogledali relief Črne Gore.

Kotor.

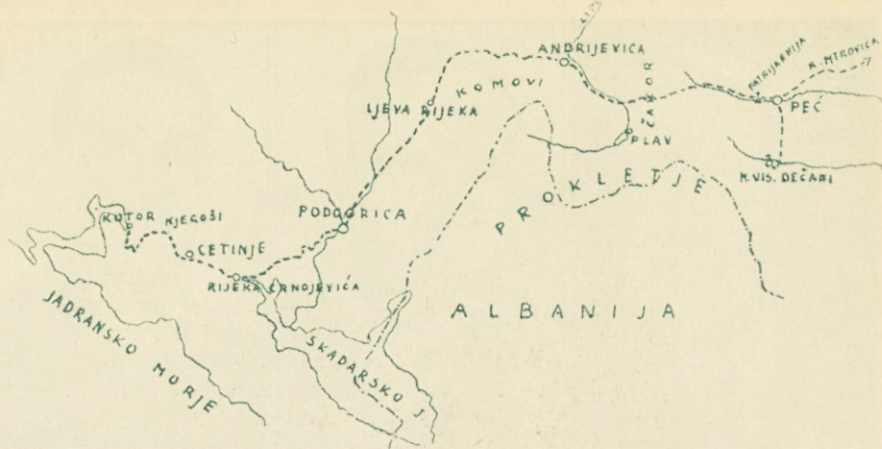
Proti večeru smo zagledali morje. Avtobus se je ustavil in mi smo se postavili v vrsto in fotografirali. Skoro navpično pod nami je bil Kotor. Ker je bilo že pozno, smo se peljali naprej in čez eno uro smo se pripeljali v Kotor. Po večerji smo šli na promenado, nato pa v hotel.

(Spremljajte te ekskurziste po zemljevidu na naslednji ovojni strani! — Op. ured.)

JANEŽIČ MILOŠ, I. real. gimn., Ljubljana.

PO JUGOSLAVIJI

Ta načrt spada k potopisu Miloša Janežiča, stran 94, 95 in 96.

DROBIŽ

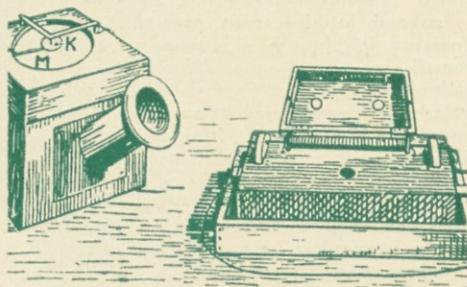
75 LET TELEFONA

Letošnjo jesen, dne 26. oktobra je poteklo 75 let, ko je človek s pomočjo električne struje prenesel svoj glas v večjo razdaljo. Leta 1861. je izumitelj telefona Filip Reis gori navedenega dne prvič pokazal svoj izum in njega uporabo.

Reis je bil učitelj fizike na privatnem učnem zavodu v Friedrichsdorfu, kjer se je posebno posvetil studiju ušesa in sluha. Da bi jasno doznal delovanje slušnega čutila, je izrezal iz hrastovine zunanje uho, sluhovod je zaprl mesto z bobničem s koscem črevesa, slušne koščice pa je nadomestil z medeninaštim nadomestki (sl. 1.). Skozi to leseno uho, ki ga še danes lahko vidimo v berlinskem poštnem muzeju, je napeljal električno strujo v smislu valovanja, ki nastane pri govorjenju. Tok je krožil ob tuljavi, ki je bila skozi njo vtaknjena pletilka. Ker je bila ta pritrjena na rezonančni skrinjici, je jasno oddajala glas.

Pozneje je Reis vso pripravo izpremenil in izpopolnil (sl. 2.). V taki obliki so Reisov telefon v mnogih izvedbah raznesli v svet, a le kot zanimiv aparat. Čeprav se je Reis mnogo bavil z izpopolnitvijo svojega izuma in je v mnogih predavanjih dokazoval veliko praktično vrednost telefona, ni mogel tedanjih ljudi prepričati o njega uporabljivosti. Godilo se mu je kakor mnogim izumiteljem. Ko je po dolgem bolehanju leta 1874.

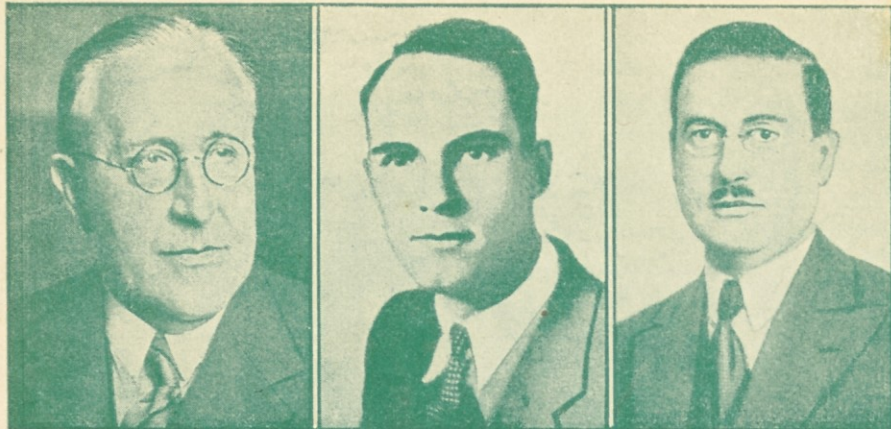
zapuščen umrl, so pozabili izumitelja in njega izum.

Sl. 2.

Ko pa je leta 1877. Američan Graham Bell prinesel v Evropo svoj telefon, ki je z njim takisto prenašal govor in godbo, je tudi spomin na domači, mnogo starejši izum in na njega izumitelja zopet oživel. Ker je bil Bellov telefon sestavljen na nekoliko drugem temelju nego Reisov, in ker mrtvi izumitelj ni mogel braniti svoje naprave, so nastale dolge patentne tožbe, čeprav so s ponovnimi poizkusi dokazali, da je bil Reis res prvi izumitelj telefona, ki je prenašal človeški govor. Reisovo slavo je rešil veliki električar in izumitelj Werner Siemens. V znamenitem predavanju je leta 1878. dokazal, da ima Reisov telefon za večje razdalje mnogo boljše možnosti nego Bellov. Poznejši razvoj je to trditev tudi dokazal.

Poteklo je še mnogo let, predno je bil telefon uveden kot običilo. Ko so n. pr. leta 1881. otvorili v Berlinu prvi urad za telefoniranje, se je oglasilo komaj — osem naročnikov. A že po preteku enega leta je njih število poskočilo na 750. Aparat, ki je mnogo let služil

Noblovo nagrado za fiziko in kemijo v letu 1936.

so dobili sledeči učenjaki :

Od leve proti desni prof. dr. VIKTOR HES z univerze v Innsbrucku za odkritje kozmičnega žarenja;

prof. dr. DAVID ANDERSON z univerze v Pasadena za odkritje pozitronov, najmanjših delcev

snovi, prof. dr. PETER DEBYE z Viljemovega instituta v Berlinu za raziskovanje o zgradbi molekulov.

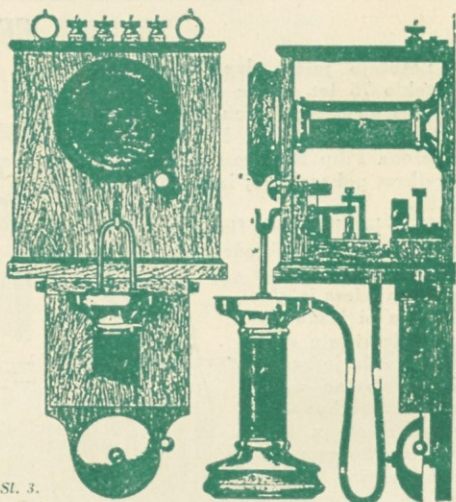
telefoniranju, sta sestavila električarja Siemens in Halske (sl. 3.). Današnji aparati so seveda še popolnejši.

Prvotni telefonski obrat se je moral boriti z velikimi težkočami. Za spoj s strankami je bilo treba posebnih telefonistov, ki jih je bilo posebno v večjih mestih ogromno število. Tehnična nepopolnost napeljave je posebno pozimi ovirala redno poročanje. V novjšem času se pa tudi ti nedostatki hitro izboljšujejo. Z uvedbo avtomatskih central je v veliki meri odpadla težka služba telefonistov in telefonistk. Z uvedbo zemeljskih kablov bo odstranjena velika ovira, ki jo povzročajo vremenske nepravilnosti, posebno sneg, ki trga žice.

D. H. po Mar. Z.

KAJ DOSEŽEMO Z VZTRAJNOSTNO VAJO

Sl. 3.

Če zasledujemo uspehe, ki jih dosežajo sportniki na raznih tekmah in olimpijadah, vidimo, da se da prav za prav doseči in preseči vsak rekord. Zanimivo pa je primerjanje posameznih sportov in uspehov za daljša razdobja. V sledečih vrstah so razvidni nekateri olimpijski najboljši uspehi za leti 1896. in 1936. Na prvem mestu je razviden prvak dotične vrste sporta pred 40 leti, na drugem pa zmagovalci v isti panogi na letošnji olimpijadi:

Tek na 100 m: Burke (USA) 12 sek., Owens (USA) 10,3 sek.

Tek na 400 m: Burke (USA) 54,2 sek., Williams (USA) 46,5 sek.

Maratonski tek: Louis (Grčija) 2:55:20, Kitei Son (Japonska) 2:29:19,2.

Skok v daljino: Clark (USA) 6,34 m, Owens (USA) 8,06 m.

Skok v višino: Clark (USA) 1,80 m, Johnson (USA) 2,03 m.

Met krogle: Garrett (USA) 11,22 m, Wollke (Nemčija) 16,20 m.

Met diska: Garrett (USA) 29,14 m, Carpenter (USA) 50,48 m.

Met sulice, Lemming 1908. l. (Švedska) 54,82 m, Stöck (Nemčija) 71,84 m.

Značilno je, da so v sportu velikokrat zmagovalci Američani in da je vseskozi viden velik napredek.

"RAZORI" izhajajo osemkrat na leto in veljajo 30.— Din, za pol leta 15.— Din, za četrta leta 7.50 Din. Posamezna številka stane 3.— Din. — List izdaja "Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani", zanjo odgovarja Tone Fakin, ravnatelj meščanske šole na Viču. — Urednik Tone Gaspari, ravnatelj meščanske šole na Rakeku. — Za uredništvo odgovoren Drago Humek, upokojeni ravnatelj meščanske šole v Mariboru. — Vse dopise pošiljajte na naslov: Uredništvo "Razorov", Rakek. — Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.